

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta
Ústav sociální práce

**Sociálně-právní ochrana dětí se zaměřením na
praktické postupy při jejím výkonu**

Diplomová práce

Autor: Ludmila Valterová

Studijní program: N6731 Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce

Forma studia: kombinovaná

Vedoucí práce: Mgr. at Mgr. Radka Janebová, Ph.D

Hradec Králové, 2020

Zadání diplomové práce

Autor: Bc. Ludmila Valterová

Studium: U18047

Studijní program: N6731 Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce

Název diplomové práce: **Sociálně-právní ochrana dětí se zaměřením na praktické postupy při jejím výkonu**

Název diplomové práce AJ: Legal Protection of Children with focus on practical procedures for its performance

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce se bude zabývat výkonem sociálně-právní ochrany dětí. Bude se soustředit na ty činnosti a problémy, které se v praxi vyskytují nejčastěji. K těmto oblastem bude vytvořen soubor manuálů a praktických postupů. Cílem práce je vytvoření stručných a přehledných manuálů a postupů pro sociálně - právní ochranu dětí. Bude využita kvalitativní výzkumná strategie.

NOVOTNÁ, Věra. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem. Olomouc: ANAG, 2014. Právo (ANAG). ISBN 978-80-7263-914-4 PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4317-2 KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Právo proti domácímu násilí. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckova skripta. ISBN 978-80-7400-381-3

Garantující pracoviště: Ústav sociální práce,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Radka Janebová, Ph.D.

Oponent: prof. PhDr. Jana Levická, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 29.6.2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucí diplomové práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 27. 3. 2020

Ludmila Valterová

Poděkování

Ráda bych poděkovala Mgr. at Mgr. Radce Janebové, Ph.D za vstřícný přístup, cenné rady a připomínky. Také bych ráda poděkovala sociálním pracovníkům, kteří se podíleli na výzkumu.

Anotace

VALTEROVÁ, Ludmila. Sociálně-právní ochrana dětí se zaměřením na praktické postupy při jejím výkonu. Hradec Králové, 2020. 78 s. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, Ústav sociální práce: Vedoucí práce: Mgr. at Mgr. Radka Janebová, Ph.D.

Diplomová práce se zabývá sociálně-právní ochranou dětí se zaměřením na praktické postupy při jejím výkonu. Hlavním cílem této práce je navrhnout na základě potřeb a dobré praxe pracovníků OSPOD metodiku pro stanovené oblasti výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Teoretická část se zabývá systémem sociálně-právní ochrany dětí v České republice a právními předpisy, které se k dané problematice vztahují. Dále se zabývá metodami sociální práce, které je možné při výkonu sociálně-právní ochrany dětí využít a vymezuje pojem metodika. V praktické části jsem využila kvalitativní výzkumnou strategii, kdy jako nástroj sběru dat byl použit rozhovor. Na základě zjištěných názorů sociálních pracovníků jsou sestaveny metodiky pro vybrané oblasti. Jedná se o oblast sociální kurately, kolizního opatrovnictví, ústavní výchovy, problematiky CAN a domácího násilí.

Klíčová slova: Sociálně-právní ochrana dětí, oblasti výkonu sociálně-právní ochrany dětí, metodika

Annotation

VALTEROVÁ, Ludmila. Legal Protection of Children with focus on practical procedures for its performance. Hradec Králové, 2020 78 P. Diploma Thesis. University of Hradec Králové. Lader of the Diploma Thesis: Mgr. at Mgr. Radka Janebová, Ph.D.

This diploma thesis deals with the social and legal protection of children, with a focus on the practical procedures in its execution. The main aim of this work is to propose a methodology for the specified areas of legal protection of children based on the needs and good practice of OSPOD workers. The theoretical part deals with the system of legal protection in the Czech Republic and the legal regulations that relate to this issue. It also deals with the methods of social work that can be used in the exercise of legal protection of children and defines the concept of methodology. In the practical part, the results of qualitative research, conducted as face-to-face interviews, are presented. Based on the findings of social workers, methodologies for selected areas are compiled. These are in the specific areas of social curator, collision guardianship, institutional care, CAN issues and domestic violence.

Keywords: Socio-legal protection of children, areas of performance for legal protection of children, methodology,

Obsah

Úvod.....	10
1 Systém sociálně –právní ochrany dětí v České republice	12
2 Mezinárodně-právní úprava	16
2.1 Úmluva o právech dítěte	16
2.2 Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí.....	17
2.3 Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí.....	18
3 Ústavně-právní dokumenty	20
3.1 Ústava České republiky.....	20
3.2 Listina základních práv a svobod	21
4 Občanský zákoník - rodinné právo.....	23
4.1 Manželství	23
4.2 Určování rodičovství a popření otcovství	23
4.3 Rodičovská odpovědnost.....	24
4.4 Rozvod manželství	25
4.5 Výkon rodičovské odpovědnosti po rozvodu manželství.....	26
5 Kolizní opatrovnictví.....	28
6 Náhradní výchova	32
6.1 Osvojení	32
6.2 Pěstounská péče	33
6.3 Pěstounská péče na přechodnou dobu	34
6.4 Svěření dítěte do péče třetí osoby	34
6.6 Ústavní výchova a zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc	35
7 Děti uvedené v § 6 ZSPOD, sociální práce s rodinou	38
7.1 Metody sociální práce využívané v praxi OSPOD.....	40
7.2 Case management.....	41
7.3 Případová konference, rodinná konference	42
7.4 Opatření na ochranu dětí, výchovná opatření.....	44
8 Kurátela pro děti a mládež	47
9 Metodika	49
10 Shrnutí teoretické části	51
11 Metodická část	52

11.2 Zvolená strategie pro výzkum	52
11.3 Transformace dílčích cílů do tazatelských otázek.....	54
11.4 Volba výzkumného souboru.....	55
11.5 Riziko výzkumné strategie	56
11.6 Analýza a interpretace údajů	57
12 Proces tvorby metodiky ze strany výzkumnice	61
13 Shrnutí výzkumné části	81
14 Diskuze a závěr	82
SEZNAM TABULEK.....	83
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ:	84

Seznam použitých zkratek

CM	Case management
DD	Dětský domov
DDŠ	Dětský domov se školou
DDÚ	Dětský diagnostický ústav
LZPS	Listina základních práv a svobod
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
NRP	Náhradní rodinná péče
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
OSŘ	Občanský soudní řád
OZ	Občanský zákoník
Úmluva	Úmluva o právech dítěte
Úřad	Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí
VÚ	Výchovný ústav
ZDVOP	Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc
ZSM	Zákon o soudnictví ve věcech mládeže
ZSPOD	Zákon o sociálně-právní ochraně dětí
ZŘS	Zákon o zvláštních řízeních soudních

Úvod

Pro svoji diplomovou práci jsem zvolila téma Sociálně-právní ochrana dětí se zaměřením na praktické postupy při jejím výkonu. Hlavním cílem této práce je navrhnout na základě potřeb a dobré praxe pracovníků OSPOD metodiku pro stanovené oblasti výkonu sociálně-právní ochrany dětí.

Toto téma jsem si vybrala z osobního zájmu, neboť se domnívám, že by rámcové pracovní postupy měly být součástí standardů kvality každého OSPOD. Sociální pracovníci OSPOD se při své práci musí řídit právními předpisy, metodickými pokyny a mnoha dalšími doporučeními. Sociálně- právní ochrana dětí se zaměřuje na nezletilé osoby a zasahuje do rodičovské odpovědnosti. V mnoha případech je pak realizována proti vůli či přání rodičů, či osob odpovědných za výchovu. Postup při řešení sociálně-právní ochrany dětí není jednoznačně stanoven, ochrana práv dítěte je zakotvena v mnoha právních předpisech.

Sociální práce vykonávaná pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“) má dvě roviny. Jednou je sociální práce s využitím metod sociální práce a druhou je rovina právní. V praxi OSPOD nelze tyto dvě roviny oddělit, bez znalosti právních předpisů nelze vykonávat sociální práci OSPOD. Domnívám se, že pro začínající sociální pracovníky OSPOD je nezbytný základní právní manuál výkonu sociálně-právní ochrany dětí a rámcové metodické postupy. Tato práce má za úkol z velkého množství právních předpisů, jejich výkladů a odborné literatury vystihnout základní rámec práce OSPOD za přispění metod sociální práce a zaměřit se na praktické postupy při výkonu sociálně-právní ochrany dětí.

Výkon sociálně-právní ochrany dětí je rozdělen pro účely této práce do čtyř základních skupin, a to výkon kolizního opatrovnictví, náhradní rodinnou péči, sociálně-právní ochranu dětí ohrožených dle § 6 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále jen „ZSPOD“) a kuratelů pro děti a mládež.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V první kapitole teoretické části se zabývám systémem sociálně-právní ochrany dětí v České republice. Druhá kapitola je zaměřena na mezinárodně-právní úpravu. Zabývám se v ní mj. Úmluvou o právech dítěte a mezinárodními únosy dětí. Třetí kapitola je zaměřena na ústavně-právní dokumenty. Ve čtvrté kapitole se zabývám občanským zákoníkem, částí rodinného práva. Věnuji se institutu manželství, určování a popírání otcovství a rozvodem

manželství. Pátá kapitola je zaměřena na kolizní opatrovnictví. O tomto institutu se vedou v současné době velmi časté debaty a hledá se jeho nové právní ukotvení. Šestá kapitola se věnuje náhradní výchově, stručně jsou popsány formy náhradní rodinné péče, ústavní výchova a zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Sedmá kapitola se věnuje dětem, kterým je ze zákona poskytována sociálně-právní ochrana. Tato kapitola popisuje nejen právní předpisy, ale zaměřuje se také na metody sociální práce či její nástroje. Osmá kapitola je zaměřena na kuratelů pro děti a mládež. Popisuje okruh činností sociálního kurátora. Desátá kapitola vymezuje pojem metodika. Cílem teoretické části není obsáhnout celý systém výkonu sociálně-právní ochrany dětí, ale pouze vystihnout jeho základní rámec a současně jsou vybrána témata, která jsou důležitá pro poskytování poradenské činnosti. Kapitoly jsou následně propojeny do dílčích cílů, v praktické části se věnují pracovním postupům vybraných oblastí s odkazem i na kapitoly teoretické části.

Výzkum v této práci je rozdělen do dvou částí. Nejprve zjišťuji oblasti výkonu sociálně-právní ochrany dětí a názory pracovníků OSPOD na současnou metodiku. Dílčím cílem 1 zjišťuji klíčové oblasti agendy OSPOD, pro které by bylo možno vytvořit metodiku. Dílčí cíl 2 si klade za cíl zjistit, v jakých oblastech by sociální pracovníci metodiku přivítali. Zaměřuji se i na zjištění, které oblasti jsou dobře metodicky popsány a ve kterých oblastech metodické pokrytí chybí. Na základě názorů pracovníků, pak následně, dle dílčího cíle 3, navrhuji možné metodiky k vybraným oblastem. Pro výzkumnou část jsem zvolila kvalitativní výzkumnou strategii, jako nástroj sběru dat jsem použila rozhovor s návodem.

V praktické části také vysvětluji, z jakého důvodu jsem zvolila kvalitativní výzkumnou strategii, z jakého důvodu jsem se rozhodla pro zachování anonymity jednotlivých informantů a následně interpretuji získané údaje.

1 Systém sociálně –právní ochrany dětí v České republice

Systém sociálně - právní ochrany dětí je realizován mnoha subjekty, které se při jejím výkonu musí řídit řadou právních předpisů.

Špeciánová (2005) uvádí, že sociálně-právní ochrana dětí je cílená činnost, která zahrnuje zejména zajištění práva dítěte na jeho příznivý vývoj, řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny.

Děti jsou primárně zastupovány svými rodiči, kteří mají dbát na zajišťování potřeb dítěte v souladu s jeho nejlepším zájmem. Rodina užívá speciální zákonné ochrany. Stát se nesmí vměšovat do rodiny a výkonu rodičovské odpovědnosti, pokud o to rodiče sami nepožádají nebo pokud není ohrožen život, zdraví nebo řádný vývoj dítěte. Pokud rodiče nejsou schopni řádně vykonávat práva a povinnosti rodiče nebo péči o děti zanedbávají, musí tuto péči a ochranu zajistit stát. V České republice je tato povinnost plněna v podobě systému sociálně-právní ochrany dětí. (Rogalewiczová, Cilečková, Kapitán, 2018)

Sociálně-právní ochrana dětí je odvětvím práva veřejného. Mezi důležité právní předpisy patří mj. Úmluva o právech dítěte, Ústava České republiky, Listina základních práv a svobod, zákon o sociálně-právní ochraně dětí (dále jen „ZSPOD“), občanský zákoník (dále jen OZ), trestní zákoník, správní řád a mnoho dalších.

Pro účely ZSPOD, v návaznosti na Úmluvu o právech dítěte, je za nezletilé dítě považována osoba mladší osmnácti let.

Sociálně-právní ochranu dětí zajišťují orgány sociálně-právní ochrany dětí, jimiž jsou:

- Ministerstvo
- Krajské úřady
- Obecní úřady obce s rozšířenou působností
- Obecní úřady, újezdní úřady
- Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí
- Úřad práce České republiky

Od orgánů sociálně-právní ochrany dětí je třeba odlišovat subjekty, které nejsou orgány sociálně-právní ochrany dětí, ale tuto činnost poskytují. Jedná se o obce a kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí, právnické a fyzické osoby, které jsou výkonem sociálně-právní ochrany dětí pověřeny. (Špeciánová, 2005)

Jednotlivé subjekty mají zákonem stanovený okruh své působnosti. Níže budou uvedeny pouze vybrané okruhy, které vykonávají jednotlivé orgány v rámci své působnosti.

Do působnosti Ministerstva práce a sociálních věcí (dále jen „MPSV“) obecně patří péče o rodinu. Jeho působností je mj. oblast legislativy, tedy vydávání právních předpisů, směrnic, metodik. MPSV dále vykonává funkci kontrolního a odvolacího orgánu ve vztahu ke krajským úřadům. Vede evidenci fyzických a právnických osob pověřených výkonem sociálně-právní ochrany dětí. Krajské úřady pak vykonávají zejména kontrolní a metodickou činnost pro obecní úřady obce s rozšířenou působností a pro obecní úřady. Dále zabezpečují proces zprostředkování náhradní rodinné péče, rozhodují o udělení pověření fyzickým a právnickým osobám k výkonu sociálně - právní ochrany. Dále rozhodují o státním příspěvku pro zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. (Legislativa, 2019)

Obecní úřady obcí s rozšířenou působností a obecní úřady jsou dětem nejbližší, mají tak možnost sledovat ochranu práv dítěte, včas činit potřebná opatření, a to se znalostí problému a místních podmínek. Zákon jim z tohoto důvodu ukládá nejvíce povinností. (Novotná, 2014)

Obecní úřady obcí s rozšířenou působností vykonávají mj. preventivní a poradenskou činnost a bývají zpravidla jmenováni kolizním opatrovníkem. Dále ukládají ve vztahu k ohroženým dětem, rodičům a osobám odpovědným za výchovu povinnosti, či rozhodují o výchovných opatřeních. Dále zprostředkovávají osvojení, pěstounskou péči a pěstounskou péči na přechodnou dobu. Plní úkoly, které souvisí s ústavní či ochrannou výchovou. Obecní a újezdní úřady vykonávají mj. preventivní a poradenskou činnost, zajišťují nezbytnou péči dítěti, které se ocitlo bez přiměřené péče. Úřady práce pak zajišťují mj. sociálně-právní ochranu dětí v souvislosti s výplatou příspěvku na výkon pěstounské péče. Podávají návrh k soudu na stanovení vyživovací povinnosti rodičům, jejichž dítě bylo svěřeno do pěstounské péče. (Rogalewiczová, Cilečková, Kapitán, 2018)

Úkoly úřadu pro mezinárodně právní ochranu dětí jsou pak popsány v následující kapitole, která se věnuje mezinárodně-právním předpisům.

System sociálně právní ochrany dětí je provázán mnoha právními předpisy, vyžaduje však také aktivní spolupráci rodiny a interdisciplinární spolupráci zainteresovaných subjektů. Předním hlediskem sociálně- právní ochrany dětí je vždy nejlepší zájem a blaho dítěte.

Jak již bylo zmíněno, při výkonu sociálně-právní ochrany dětí není možné stanovit jednotný postup při řešení situace dítěte. Sociální pracovníci OSPOD se mnohdy potýkají se svoji protichůdnou úlohou.

K tomuto Rogalewiczová, Kilarrová, (in Rogalewiczová, Cilečková, Kapitán, 2018 str. 2,3) uvádějí: „*Jak je ze systematiky ZSPOD zřejmé, výkon sociálně-právní ochrany dětí může mít mnoho podob s různou intenzitou využití veřejné moci. Přitom některé úkoly, které ZSPOD orgánům sociálně-právní ochrany dětí ukládá, jsou i protichůdné. Orgány sociálně-právní ochrany dětí vykonávají funkci podpůrnou a poradenskou, kdy se rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítě stávají partnery těchto orgánů, není vůči nim vykována státní moc. V těchto případech lze činnost orgánů sociálně-právní ochrany dětí považovat za poskytování sociální služby, ačkoliv správní orgány ze své podstaty služby poskytovat nemohou. Orgány sociálně-právní ochrany plní také funkci ochrannou, a to především v postavení zástupce dítěte (nejčastěji kolizního opatrovníka nebo veřejného poručníka). Současně je povinností orgánů sociálně-právní ochrany dětí vyhledávat děti ve smyslu § 6, čímž plní funkci preventivní. Mohou ukládat i povinnosti, kontrolovat řádné plnění těchto povinností nebo jiných povinností uložených ZSPOD, případně mohou ukládat i sankce, vykonávají také funkci kontrolní a represivní.*

OSPOD je správním orgánem a jeho činnosti se řídí také správním řádem. Správním řádem se OSPOD řídí v případě, že postup není upraven ZSPOD.

Od roku 2013 musí mít každý OSPOD vypracovány standardy kvality. Zákon (1999) stanovuje obsah standardů kvality:

- Principy a bodové hodnocení výkonu sociálně-právní ochrany
- Standardy sociální práce s klientem
- Standardy personálního a organizačního zajištění výkonu sociálně -právní ochrany
- Technicko-provozní zajištění

Obecně lze říci, že standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí upravují kritéria určující úroveň kvality při poskytování sociálně-právní ochrany dětí. Stanovují pravidla výkonu činnosti, na jejichž základě se kvalitně poskytuje sociálně-právní ochrana dětí. Každý OSPOD zpracovává vlastní standardy kvality.

V této diplomové práci je dále užíván termín OSPOD pouze pro obecní úřad obce s rozšířenou působností.

2 Mezinárodně-právní úprava

K aplikaci mezinárodních předpisů je důležitý článek 10 Ústavy České republiky, ze kterého vyplývá, že vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu.

Stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva. Pokud některá vyhlášená a ratifikovaná smlouva přiznává právo, které není přiznáno vnitrostátním předpisem, použije se mezinárodní smlouva. Pokud je vnitrostátní předpis upraven v nesouladu s mezinárodní smlouvou, použije se právní úprava mezinárodní smlouvy.

2.1 Úmluva o právech dítěte

Nejprve se budu zabývat Úmluvou o právech dítěte (dále jen „Úmluva“), která byla Českou republikou ratifikována v roce 1991. Pro sociální pracovníky OSPOD je tato mezinárodní smlouva důležitá. Vymezuji pouze některé oblasti, které jsou provázány s dalším výkonem sociálně-právní ochrany dětí.

Sdělení (1991) ustanovuje dítětem osobu, která je mladší 18 let, pokud podle právního řádu, které se na dítě vztahuje, nebylo zletilosti dosaženo dříve /uzavřením manželství/. Dále se zabývá důležitým pojmem, a to zájmem dítěte. Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, správními nebo zákonodárnými orgány. Smluvním státům je pak uložena povinnost zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, a zároveň brát ohled na práva a povinnosti rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu. Úmluva dále zabezpečuje dítěti, které je schopno formulovat své názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se ho dotýkají. Názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost. Jedná se především o možnost, aby bylo slyšeno v každém soudním nebo správním jednání, které se jej dotýká, a to buď přímo nebo prostřednictvím zástupce nebo příslušného orgánu. Ve smluvních státech musí být uznána zásada, že oba rodiče mají společnou a prvotní odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Základním smyslem jejich péče musí být však zájem dítěte. Stát musí zajišťovat těmto osobám pomoc při plnění jejich úkolu ve výchově a zabezpečovat rozvoj institucí a služeb péče o děti. Dítě dočasně nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí má právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem. Tomuto dítěti musí být zajištěna náhradní péče. Úmluva také řeší

práva dítěte v trestních věcech. Uvádí, že žádné dítě nesmí být nezákonně nebo svévolně zbaveno svobody. S každým dítětem zbaveným svobody má být zacházeno s lidskostí, která bere ohled na potřeby daného věku. Každé takové dítě má být umístěno odděleně od dospělých. S výjimkou závažných okolností musí být udrženo právo na písemný a přímý styk se svou rodinou. Každé dítě zbavené svobody má právo na okamžitý přístup k právní nebo jiné odpovídající pomoci. V jeho věci má být rozhodnuto bez odkladu, v souladu se zákonem a ve všech stádiích řízení má být plně uznáno jeho soukromí.

Úmluva o právech dítěte je v členských státech součástí právního řádu a vnitrostátní legislativa musí být v jejím souladu.

2.2 Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí

Dalšími mezinárodními předpisy jsou úmluvy přijaté Haagskou konferencí o mezinárodním právu soukromém. Jednou z nich je Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí.

Předmětem Sdělení (1998) je:

- zajistit bezodkladný návrat dětí protiprávně přemístěných nebo zadržovaných v některém ze smluvních států.
- zajistit, aby práva týkající se péče o dítě a styku s ním podle právního řádu jednoho ze smluvních států, byla respektována v ostatních smluvních státech

Podle této úmluvy je přemístění dítěte nebo jeho zadržení v některém ze smluvních států protiprávní v případě, bylo-li porušeno právo péče, které má osoba, instituce nebo kterýkoliv jiný orgán buď společně nebo samostatně podle právního řádu státu, v němž mělo dítě obvyklé bydliště bezprostředně před přemístěním nebo zadržením. A dále pokud v době přemístění nebo zadržení bylo toto právo skutečně vykonáváno nebo by bylo vykonáváno, kdyby nedošlo k přemístění či zadržení. Tato úmluva se vztahuje na děti mladší 16 let. (Sdělení, 1998)

Důležitým aspektem, se kterým se sociální pracovníci v této problematice mohou setkat, je obvyklé bydliště dítěte.

Obvyklým bydlištěm dítěte se rozumí země, ve které dítě skutečně žilo, kde navštěvovalo školská zařízení, dětské kroužky, kde má své kamarády. Je to tedy země,

ke které má dítě určité vazby. V těchto případech se pak nelze odkazovat na státní občanství, trvalý pobyt. Rozhodující je obvyklé bydliště. Smyslem této úmluvy je rychle navrátit dítě zpět do místa obvyklého bydliště před únosem. Poté je možno rozhodovat o úpravě poměrů k dítěti. Každá situace dítěte musí být posuzována individuálně a řešena v jeho zájmu. Haagská úmluva umožňuje požádat příslušné ústřední orgány (v České republice je jím Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně) o pomoc při zajištění návratu dítěte. Nejsou-li úspěšné pokusy o zajištění dobrovolného navrácení dítěte nebo dosažení smírného řešení, může o návrhu na navrácení dítěte rozhodovat soud ve státě, v němž se dítě nachází. Od protiprávního přemístění nebo zadržení do dne zahájení soudního řízení nesmí uplynout více než jeden rok. Tato lhůta může být překročena, pokud se dítě s novým prostředím nesžilo. Soud nařídí navrácení dítěte pokud zjistí, že dítě bylo protiprávně přemístěno nebo zadrženo. Důkazní břemeno přitom nese ten, kdo tvrdí, že dítě bylo neoprávněně přemístěno nebo zadrženo. Účelem řízení je pouze navrátit dítě do státu, v němž mělo obvyklé bydliště, předmětem jednání nemůže být úprava poměrů k dítěti. Soud není povinen naříditi navrácení, pokud strana, která s navrácením nesouhlasí prokáže, že nositel rodičovských práv, který měl o dítě pečovat, ve skutečnosti právo péče o dítě v době přemístění nebo zadržení nevykonával a nebo s přemístěním nebo zadržením souhlasil nebo se s ním později smířil. Zjistí-li soud, že dítě s návratem nesouhlasí a dosáhlo věku, v němž je vhodné k jeho stanovisku přihlížet a pokud by navrácení bylo v rozporu se základními zásadami státu o ochraně lidských práv a základních svobod, soud také není povinen naříditi navrácení dítěte. (Problematika, 2009)

2.3 Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí

Členské státy mají dle Úmluvy povinnost určit příslušný ústřední orgán k výkonu uložených povinností. V České republice je určen Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí (dále jen „Úřad“) se sídlem v Brně. Ve stručnosti bude níže popsána jeho působnost.

Úřad byl ustanoven ZSPOD, je správním úřadem s celostátní působností, podřízen je MPSV. Úřad působí jako tzv. ústřední orgán podle mezinárodních smluv a podle nařízení Evropské unie. Předmětem jeho činnosti je mj. pomoc při řešení případů mezinárodních únosů dětí, vymáhání výživného ze zahraničí a do zahraničí, pomoc při mezinárodním osvojení a při zajištění práva styku. Úřad dále vykonává funkci

opatrovníka (popřípadě kolizního opatrovníka) v soudních řízeních ve věcech nezletilých s mezinárodním prvkem. Jeho další činností je mj. pomoc při zajišťování návratu dětí do země jejich původu v případech, kdy se na území České republiky ocitnou bez osoby, která by za ně odpovídala. (Úřad, 2019)

Mezi další právní dokumenty v oblasti mezinárodního práva patří mj.:

- Úmluva o styku s dítětem, Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 91/2005 Sb.m.s
- Evropská úmluva o výkonu práv dětí Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č.54/2001 Sb.m.s
- Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení Haag, 29. května 1993 Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č 43/2000Sb.m.s

Pro účely této práce byl nastíněn okrajově přehled mezinárodně-právní úpravy a byl zmíněn důležitý správní orgán, a to Úřad, se kterým mohou sociální pracovníci OSPOD konzultovat jednotlivé případy a spolupracovat. Je nutné ještě zmínit mezinárodní právo soukromé. Jedná se o zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, který je sice vnitrostátním právním odvětvím, ale upravuje občanskoprávní vztahy s cizím neboli mezinárodním prvkem. Předmětem jeho úpravy jsou také manželské a rodinné vztahy.

3 Ústavně-právní dokumenty

Na úrovni státu jsou lidská práva garantována Ústavou České republiky a Listinou základních práv a svobod (dále jen „LZPS“). Tyto oba dokumenty jsou součástí ústavního pořádku. Nejprve se budu zabývat principem proporcionality a dále nejzákladnějšími ustanoveními obou dokumentů, které jsou důležité pro právní rámec této práce a mají návaznost na další právní předpisy při výkonu sociálně-právní ochrany dětí.

Proporcionalita souvisí s přiměřeností. Jejím cílem je ochrana základních lidských práv. Pro případ, kdy se dostanou do kolize dvě ústavně chráněná práva, vyvodil Ústavní soud techniku právní argumentace. První podmínkou je vzájemné poměrování. Druhou je požadavek šetření podstaty a smyslu omezovaného základního práva (čl. 4 odst. 4 LZPS). Vzájemné poměrování spočívá ve třech kritériích. Prvním je kritérium vhodnosti. Tedy zda institut omezující určité základní právo, umožňuje dosáhnout sledovaný cíl. Druhé kritérium je kritérium potřeby. To spočívá v porovnání legislativního prostředku, omezujícího základní práva s jinými opatřeními, umožňujícími dosáhnout stejného cíle, avšak nedotýkajícími se základních práv a svobod. Třetím kritériem je porovnání závažnosti obou v kolizi stojících práv. (Nález, 1994)

Smyslem tohoto principu je stanovit postup, kterým se může určit, zda za určitých okolností je zásah do základního práva ústavně přijatelný.

3.1 Ústava České republiky

Ústavní zákon č. 1/1993Sb, je složen z 8 hlav, které tvoří 113 článků.

Z Ústavy (1993) jsou pro tuto práci důležitá tato ustanovení:

- Každý občan může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit to, co mu zákon neukládá.
- Ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána, jsou bezprostředně závazné a mají přednost pře zákonem.
- Soudní moc vykonávají jménem republiky nezávislé soudy.
- Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti.
- Soustavu soudů tvoří Nejvyšší soud, nejvyšší správní soud, vrchní, krajský a okresní soudy.

3.2 Listina základních práv a svobod

LZPS byla u nás přijata v roce 1992. Ze základních lidských práv lze zmínit mj. právo na život, způsobilost mít práva, nedotknutelnost osoby, nedotknutelnost obydlí aj. Pro tuto práci jsou důležitá tato ustanovení Listiny (1992):

- Osobní svoboda je zaručena, obviněného nebo podezřelého z trestného činu je možné zadržet jen v případech, které stanoví zákon. Zadržaná osoba musí být bezodkladně seznámena s důvody zadržení, vyslechnuta a nejpozději do 48 hodin propuštěna na svobodu nebo odevzdána soudu. Soudce musí zadržanou osobu do 24 hodin od převzetí vyslechnout nebo ji propustit na svobodu.
- Zadržet obviněného je možno jen na písemný odůvodněný příkaz soudce. Soudce musí zatčenou osobu do 24 hodin vyslechnout a rozhodnout o vazbě nebo ji propustit na svobodu.
- Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena.
- Děti narozené v manželství i mimo ně mají stejná práva.
- Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů, děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.
- Rodiče, kteří pečují o děti, mají právo na pomoc státu.

Diskutovaným tématem v rámci výkonu sociálně-právní ochrany dětí může být čl. 12 LZPS o nedotknutelnosti obydlí. Tedy, že není dovoleno do obydlí vstoupit bez souhlasu toho, kdo v něm bydlí. Domovní prohlídka je přípustná jen pro účely trestního řízení, a to na písemný, odůvodněný příkaz soudce. Jiné zásahy do nedotknutelnosti obydlí mohou být zákonem dovoleny, je-li to nezbytné pro ochranu života nebo zdraví osob, pro ochranu práv a svobod druhých nebo k odvrácení závažného ohrožení veřejné bezpečnosti a pořádku. Je tedy otázka, zda pracovníci OSPOD mají právo vstupovat do obydlí, pokud jim rodiče či osoby odpovědné za výchovu návštěvu neumožní.

Špeciánová (2005) k tomuto uvádí: Dle § 21 zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky je policista oprávněn otevřít byt nebo jiný prostor, vstoupit do něho a provést potřebné služební zákroky, úkony a jiná opatření k odvrácení bezprostředního nebezpečí, je-li důvodná obava, že je ohrožen život nebo zdraví osob. Sociální

pracovník OSPOD je oprávněn dle § 53 odst. 2 ZSPOD navštěvovat dítě v místě bydliště, příp. v jiném prostředí, kde dítě žije, je-li to nezbytné pro ochranu života nebo zdraví dítěte nebo pro ochranu jeho práv. Rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu jsou povinny touto návštěvu umožnit. V případě naléhavosti situace, kdy je ohroženo zdraví dítěte nebo je třeba jinak okamžitě chránit práva dítěte a rodiče se vstupem do obydlí nesouhlasí, je potřebná spolupráce OSPOD s Policií ČR.

4 Občanský zákoník - rodinné právo

Cílem této kapitoly je vybrat nejdůležitější ustanovení občanského zákoníku, a to pouze v části rodinného práva. Vybrané instituty zmiňuji z toho důvodu, že jejich znalost je nutná k výkonu kolizního opatrovnictví a dále pro poskytování poradenské činnosti pracovníky OSPOD. Tato kapitola je důležitá pro dílčí cíle 2.1 a 2.2.

4.1 Manželství

Zákon (2014) definuje manželství jako trvalý svazek muže a ženy. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc. Manželé mají rovné povinnosti a rovná práva. Soud může ve výjimečných případech povolit uzavření manželství nezletilému, který není plně svéprávný a dovršil 16 let, v případě, že jsou pro to důležité důvody. O záležitostech rodiny se mají manželé dohodnout. Nedohodnou-li se manželé na podstatných záležitostech rodiny, může soud na návrh jednoho z nich, nahradit svým rozhodnutím souhlas druhého manžela. Soud však vede manžele především k dohodě. Manželé mají vzájemnou vyživovací povinnost. Rodiče a děti mají vůči sobě navzájem povinnosti a práva. Dítě je povinno dbát svých rodičů. Dokud se dítě nestane svéprávným, mají rodiče právo usměrňovat své dítě výchovnými opatřeními, jak to odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem, včetně omezení sledujících ochranu morálky, zdraví a práv dítěte, tak i práv jiných osob a veřejného pořádku. Dítě je pak povinno se těmito opatřeními podřídit.

4.2 Určování rodičovství a popření otcovství

Zákon (2014) stanoví, že matkou dítěte je žena, která je porodila. Pro určení otcovství platí tři domněnky, které jsou vyvratitelné a mají jasně dané pořadí:

První domněnka - manžel matky

Narodí-li se dítě v době od uzavření manželství do uplynutí třístého dne poté, co manželství zaniklo, bylo prohlášeno za neplatné nebo byl manžel matky prohlášen za nezvěstného, má se za to, že otcem je manžel matky. Narodí-li se dítě ženě znovu provdané, má se za to, že otcem je manžel pozdější, i když se dítě narodilo před uplynutím třístého dne poté, co manželství zaniklo.

Druhá domněnka- souhlasné prohlášení rodičů

Pokud není naplněna domněnka první, má se za to, že otcem je muž, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením matky a tohoto muže. Takto lze určit otcovství i k dítěti ještě nenarozenému, je-li počato. Prohlášení se činí osobně před soudem nebo matričním úřadem. Nezletilý, který není plně svéprávný, činí prohlášení vždy před soudem.

Třetí domněnka – určení otcovství soudem

Nedojde-li k určení otcovství předchozími domněnkami, může matka, dítě i muž, který tvrdí, že je otcem, navrhnout, aby otcovství určil soud. Má se za to, že otcem je muž, který s matkou souložil v době, od které neprošlo do narození dítěte méně než 160 a více než 300 dní, ledaže jeho otcovství vylučují závažné okolnosti. V praxi pak soud využívá k určení otcovství znalecké posudky. Dítě je zastoupeno opatrovníkem a pokud je určen otec, rozhoduje se v tomto řízení také o úpravě péče a výživného.

K určení otcovství není stanovena žádná lhůta, jinak je tomu u popření otcovství.

Matka může do šesti měsíců od narození dítěte popřít, že otcem je její manžel. Manžel může do šesti měsíců ode dne, kdy se dozvěděl o skutečnostech zakládajících důvodnou pochybnost, že je otcem dítěte, které se jeho manželce narodilo, popřít své otcovství u soudu, nejpozději však do šesti let od narození dítěte. Lhůta 6 měsíců platí také pro určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů. Lhůta začíná běžet dnem, kdy bylo otcovství určeno. Je-li návrh na popření otcovství podán po uplynutí lhůty, může soud rozhodnout, že zmeškání lhůty promíjí, pokud to vyžaduje zájem dítěte a veřejný pořádek. (Svoboda, 2014)

4.3 Rodičovská odpovědnost

Zákon (2014) říká, že rodičovská odpovědnost zahrnuje povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění. Rodičovská odpovědnost vzniká narozením dítěte a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti. Rodičovská odpovědnost náleží stejně oběma rodičům. Rozhoduje-li soud o omezení svéprávnosti rodiče, rozhodne zároveň o jeho

rodičovské odpovědnosti. Trvání a rozsah rodičovské odpovědnosti může změnit jen soud.

Vyživovací povinnost rodičů není součástí rodičovské odpovědnosti. Součástí rodičovské odpovědnosti je pouze právo a povinnost o dítě pečovat a chránit je, právo a povinnost se s dítětem osobně stýkat, zastupovat dítě a spravovat jeho jmění. (Svoboda, 2014)

Zákon (2014) rozlišuje:

- pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti
- omezení rodičovské odpovědnosti nebo jejího výkonu
- zbavení rodičovské odpovědnosti.

Pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti je možné, pokud brání rodiči ve výkonu jeho rodičovské odpovědnosti závažná okolnost a pokud se lze domnívat, že je toho v souladu se zájmy dítěte třeba. Soud pak může rozhodnout, že výkon rodičovské odpovědnosti pozastaví. Vyživovací povinnost zůstává nedotčena. Omezení rodičovské odpovědnosti nebo jejího výkonu je možné, pokud rodič svoji rodičovskou odpovědnost nevykonává řádně a vyžaduje-li to zájem dítěte. Soud zároveň stanoví rozsah tohoto omezení. Soud dále musí posoudit, zda je nutné omezit i styk s rodičem nebo styk zakázat. Vyživovací povinnost zůstává nedotčena. Zbavení rodičovské odpovědnosti je možné tehdy, pokud rodič zneužívá svoji rodičovskou odpovědnost nebo její výkon, anebo svoji rodičovskou odpovědnost závažným způsobem zanedbává. Dojde-li ke zbavení rodičovské odpovědnosti, zůstává rodiči právo osobně se stýkat s dítětem jen v případě, že soud rozhodne o zachování tohoto práva rodiči s přihlédnutím k zájmu nezletilého. Pokud zbaví soud rodiče rodičovské odpovědnosti, může zároveň rozhodnout, že jej zbavuje všech nebo některých povinností a práv, především práva dát souhlas s osvojením. (Hrušáková, Králíčková, Westphalová, 2014)

4.4 Rozvod manželství

Manželství může být rozvedeno, je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení. Místně příslušný je okresní soud, v jehož působnosti mají manželé poslední společné bydliště, pokud zde bydlí alespoň jeden z manželů. Není-li tomu tak, místně příslušný je soud žalovaného. V případě rozvodu manželství s nezletilými dětmi je potřebné nejprve upravit poměry k těmto dětem.

Rozvod lze rozdělit na rozvod dohodou a rozvod sporný.

Rozvod dohodou /shodné tvrzení manželů/ je možný tehdy, pokud se druhý manžel připojí k návrhu na rozvod manželství. Soud pak toto manželství rozvede, aniž zjišťuje příčiny rozvratu manželství. Musí být splněny tyto podmínky:

- Manželství trvalo ke dni zahájení řízení o rozvodu alespoň 1 rok a manželé spolu déle než 6 měsíců nežijí.
- Manželé se musí dohodnout na úpravě péče a výživného k nezletilým dětem, resp. musí mít tuto dohodu schválenou soudem.
- Manželé se musí domluvit na úpravě svých majetkových poměrů, bydlení, popř. výživného.

O sporný rozvod se bude jednat v situaci, pokud manželé nejsou schopni domluvit se na výše uvedených záležitostech. Soud, který rozhoduje o rozvodu manželství, zjišťuje existenci rozvratu manželství, a přitom zjišťuje jeho příčiny. Opět tomuto předchází soudní řízení o úpravě péče a výživného k nezletilým dětem. Pokud nedojde do tří let od rozvodu k vypořádání společného jmění manželů a nebyl-li v této lhůtě podán návrh na jeho vypořádání, pak dojde k vypořádání fikcí zákona. Vzniká spoluvlastnictví, kdy oba mají stejné podíly. (Hrušáková, Králíčková, Westphalová, 2014)

4.5 Výkon rodičovské odpovědnosti po rozvodu manželství.

Zákon (2014) dále říká, že pokud má být rozhodnuto o rozvodu manželství rodičů dítěte, soud nejprve určí, jak bude každý z rodičů napříště pečovat o dítě, a to s ohledem na zájem dítěte. Od souhlasného stanoviska rodičů se soud odchýlí jen tehdy, vyžaduje-li to zájem dítěte. Soud vezme v úvahu nejen vztah dítěte ke každému z rodičů, ale také jeho vztah k sourozencům, popřípadě i k prarodičům. Soud může rozhodnout i tak, že schválí dohodu rodičů. Soud může svěřit dítě do péče jednoho z rodičů, do střídavé péče nebo společné péče. Soud může dítě svěřit do péče jiné osoby než rodiče, je-li to potřebné v zájmu dítěte. Soud rozhoduje vždy tak, aby to odpovídalo zájmu dítěte.

Soud bere ohled na:

- osobnost dítěte
- jeho vlohy a schopnosti ve vztahu k vývojovým možnostem a životním poměrům rodičů
- citovou orientaci a zázemí dítěte

- výchovné schopnosti každého rodiče
- stávající a očekávanou stálost výchovného prostředí, v němž má dítě na příště žít
- citové vazby dítěte k jeho sourozencům, prarodičům, popř. dalším blízkým osobám

Soud vezme vždy v úvahu, který z rodičů dosud o dítě řádně pečoval a řádně dbal o jeho citovou, rozumovou a mravní výchovu a také u kterého z rodičů má dítě lepší předpoklady zdravého a úspěšného vývoje. Soud při rozhodování o svěřeni dítěte do péče dbá na právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi. Dále soud posuzuje schopnosti rodiče dohodnout se na výchově a na předávání pravidelných informací o dítěti. (Šmíd, 2014)

5 Kolizní opatrovnictví

Aktuálním tématem je výkon kolizního opatrovnictví. Pro účely této práce je výkon kolizního opatrovnictví jednou ze čtyř skupin výkonu sociálně-právní ochrany dětí, jak již bylo nastíněno v úvodu této práce. Tato kapitola je důležitá pro dílčí cíl 1, pomocí kterého zjišťuji klíčové oblasti agendy OSPOD. Je zde také předpoklad, že tato oblast bude součástí dílčího cíle 3, tedy bude metodicky popsána. Kolizního opatrovnictví nejprve popisují z pohledu soudů a z pohledu MPSV.

Dle § 892 OZ rodič nemůže dítě zastoupit, jestliže by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi ním a dítětem nebo mezi dětmi těchto rodičů. V takovém případě jmenuje soud dítěti opatrovníka. Dle § 469 odst. 1 z. č. 292/2013 o zvláštních řízeních soudních, je dítě v řízení zastoupeno opatrovníkem, kterého soud pro řízení jmenuje. Opatrovníkem soud jmenuje zpravidla OSPOD. V souladu s ustanovením ZSPOD má soud právo na součinnost kolizního opatrovníka při zjišťování všech závažných věcí, týkajících se dítěte a ten je povinen potřebné údaje na žádost soudu poskytnout. Dítě, které je schopno formulovat své vlastní názory, má právo pro účely sociálně-právní ochrany dětí, tyto názory svobodně vyjadřovat při projednávání všech záležitostí, které se ho týkají, a to bez přítomnosti rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu. Vyjádření dítěte se při projednávání všech záležitostí týkajících se jeho osoby věnuje náležitá pozornost, odpovídající jeho věku a rozumové vyspělosti. Při své činnosti bere OSPOD v úvahu přání a pocity dítěte s přihlédnutím k jeho věku a vývoji tak, aby nedošlo k ohrožení nebo narušení jeho citového a psychického vývoje. Podle § 10 odst. 1 písm. b) ZSPOD je pak opatrovník povinen působit na rodiče, aby plnili povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti. Podle § 8 odst. 3 ZSPOD dítě, které je schopno s ohledem na svůj věk a rozumovou vyspělost posoudit dosah a význam rozhodnutí vyplývajících ze soudního nebo správního řízení, kterého se účastní, nebo jde-li o jiné rozhodnutí vztahující se k jeho osobě, obdrží od OSPOD informace o všech závažných věcech týkajících se jeho osoby. O dítěti starším 12 let se má za to, že je schopno informaci přijmout, vytvořit si vlastní názor a tento sdělit. Podle § 51 odst. 5 je OSPOD povinen na žádost poskytnout soudu potřebné údaje pro občanské soudní řízení.

Výše uvedenou argumentací se okresní soud domáhá součinnosti kolizního opatrovníka. MPSV k tomuto sděluje, že je třeba od sebe důsledně odlišit role procesního opatrovníka a roli OSPOD, jako správního orgánu. Procesní opatrovník má, dle tohoto

vyjádření, mít postavení procesního zástupce dítěte a jeho úkolem je sloužit jako nástroj realizace práva dítěte na skutečnou a účinnou účast zastoupeného dítěte v soudním řízení. S odkazem na čl. 10 Evropské úmluvy o výkonu práv dětí (vyhlášené pod č. 54/2001 Sb. m. s.), který říká, že *„úlohou procesního zástupce dítěte je poskytovat příslušné informace, pokud se podle vnitrostátního práva má za to, že dítě dostatečně chápe situaci; objasňovat dítěti, pokud se podle vnitrostátního práva má za to, že dítě i dostatečně chápe situaci, důsledky toho, když jeho názoru bude vyhověno a možné důsledky jakéhokoliv jednání učiněného zástupcem; zjišťovat názory dítěte a zprostředkovat je soudnímu orgánu.* Procesní zástupce je také povinen navrhnout důkazy, vyjadřovat se k provedeným důkazům, učinit návrh na rozhodnutí ve věci a uplatňovat opravné prostředky.

MPSV dále ve svém vyjádření sděluje, že povinností procesního opatrovníka není jakýmkoliv způsobem zjišťovat a prošetřovat poměry dítěte. Tyto instituty jsou upraveny pouze pro účely systému soudnictví ve věcech mládeže v §55 a §56 z.č. 218/2003 Sb., o soudnictvích ve věcech mládeže (dále jen „ZSM“). MPSV dále sděluje, že OSPOD je povinen soudu sdělit informace, které již má k dispozici, a to z toho důvodu, že již s rodinou pracoval. Pokud se tedy bude jednat o dítě uvedené v § 6 ZSPOD, poskytne OSPOD soudu zprávu o skutečnostech, které má již k dispozici ve spisové dokumentaci. Pokud pak soud má za to, že je potřeba provést šetření a považuje ho za důležité pro účely dokazování, pak má soud za tímto účelem využívat důkazní prostředek v podobě ohledání, jak je upravuje § 130 odst. 2 z.č. 99/ 1963 občanský soudní řád (dále jen „OSŘ“), nikoliv oprávnění OSPOD dle § 53 odst. 2 písm. c ZSPOD. V takovém případě by podle MPSV docházelo k faktickému přenášení odpovědnosti dokazování ze soudu na OSPOD, a tedy k porušení § 21 z. č. 292/2013 o zvláštních řízeních soudních (dále jen „ZŘS“). MPSV se dále vyjádřilo k § 100 odst. 3 OSŘ, který upravuje způsob zjištění názoru dítěte, přičemž je zakotveno pravidlo zjištění názoru dítěte přímo soudem. Jen ve výjimečných případech má být názor dítěte zjišťován jeho zástupcem, znaleckým posudkem nebo příslušným OSPOD. O dítěti starším 12 let se má za to, že je schopno informaci přijmout, vytvořit si vlastní názor a tento sdělit. Jakoukoliv výjimku z tohoto pravidla by měl soud zdůvodnit a přistupovat k němu pouze výjimečně. OSPOD je samozřejmě jako kolizní opatrovník s dítětem povinen mluvit, zjišťovat jeho názor a tento zohledňovat, avšak primárním účelem je

naplňování povinnosti opatrovníka, nikoliv naplnění § 100 odst. 3 OSŘ. (Vyjádření, 2018)

Rogalewiczová k tématu kolizního opatrovnictví uvádí, že se střetává snaha o co nejlepší zajištění ochrany dítěte se snahou dosáhnout změny subjektu, který bude kolizní opatrovnictví vykonávat. Domnívá se, že z podstaty věci je zřejmé, že procesním opatrovníkem má být subjekt, který stojí zcela mimo řízení, není angažován do podstaty tohoto řízení a nemá žádný zájem na jeho výsledku. Má jim být nezávislá a nestranná osoba. Je také otázkou, co je úkolem kolizního opatrovníka, který dítě zastupuje a hájí jeho zájmy. Není totiž zřejmé, zda má preferovat zájmy objektivní, tedy co opatrovník považuje nejlepší pro dítě nebo subjektivní, co si dítě samo přeje.

Dále Rogalewiczová (Právo a rodina 8, str. 15) uvádí: *“Kolizní opatrovník by měl zajistit nejen kvalitní zastupování dítěte, jeho práv a oprávněných zájmů v řízení, ale měl by být také subjektem, který je dítěti průvodcem v celém řízení v souladu s myšlenkami Pokynů Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem. Dítě má právo být informováno o všem, co se ho týká, mělo by vědět, že řízení probíhá, jaký byl důvod pro jeho zahájení, co se bude dít v jeho průběhu, jakým způsobem se do něho samo dítě může aktivně zapojit, jaká má v tomto řízení práva a povinnosti, co pro něho budou znamenat jednotlivé varianty konečného rozhodnutí a po ukončení řízení má být dítě informováno o tom, jak řízení dopadlo a jaký to bude mít vliv na jeho další život.* Autorka dále zmiňuje problematiku současného výkonu OSPOD, neboť výše uvedené vyžaduje intenzivní práci a komunikaci s dítětem, čehož při běžné náplni práce není OSPOD schopen. Dále uvádí, že OSPOD je jmenován opatrovníkem i ve věcech, ke kterým je nutné mít odborné a speciální znalosti. V takovém případě by měl soud jmenovat opatrovníkem jiný subjekt, který se v dané problematice lépe orientuje. Může se jednat o dědická řízení, nakládání s jměním nezletilého apod. (Právo a rodina, 2018)

Rogalewiczová (Právo a rodina, 2018) dále zmiňuje možné alternativy výkonu opatrovnictví:

- ponechat výkon kolizního opatrovnictví OSPOD
- přenést výkon kolizního opatrovnictví na jiný subjekt
- vytvořit specializované oddělení obecního úřadu obce s rozšířenou působností zabývající se výlučně kolizním opatrovnictvím

Domnívám se, že není vhodné pracovat s rodinou, kdy je dítěti poskytována sociálně-právní ochrana dle § 6 ZSPOD a zároveň být kolizním opatrovníkem nezletilého dítěte. Dle mého názoru je však žádoucí ponechat OSPOD v rámci výkonu kolizního opatrovnictví nástroje, které mohou v zájmu nezl. využívat dle ZSPOD. Přikláním se tedy ke třetí variantě, za předpokladu, že kolizní opatrovnictví bude dále zajišťovat OSPOD.

6 Náhradní výchova

Výchova dětí a péče o ně je především právem a povinností obou rodičů. V životě dítěte může nastat mnoho situací, kdy se o ně rodiče nemohou nebo nechtějí starat. V těchto případech je třeba hledat formu náhradní rodinné péče, která bude v nejlepším zájmu dítěte. Základní právní rámec náhradní rodinné péče (dále jen „NRP“) tvoří Úmluva, OZ, ZSPOD, ZŘS a OŠŘ. Cílem této kapitoly je popsat jednotlivé instituty a zpřehlednit jejich právní ustanovení. Tato kapitola je důležitá pro dílčí cíle 1 a 3, tedy oblast, která může být sociálními pracovníky OSPOD vnímána jako vhodná metodicky popsat.

Pro účely této práce budu rozlišovat tyto formy NRP:

- Osvojení
- Pěstounská péče
- Pěstounská péče na přechodnou dobu
- Svěření do péče třetí osoby
- Poručnická péče

Dále se budu také zabývat ústavní výchovou a zařízením pro děti vyžadující okamžitou pomoc (dále jen „ZDVOP“).

6.1 Osvojení

Osvojením se rozumí přijetí osoby za vlastní. Předpokladem osvojení je takový vztah mezi osvojitelem a osvojencem, jaký je mezi rodičem a dítětem, nebo musí mít alespoň základy takového vztahu. Osvojení nezletilého musí být v souladu s jeho zájmy. Osvojitelem může být pouze zletilá a svéprávná osoba. Ta musí zaručovat svými osobními vlastnostmi a způsobem života, že bude pro osvojované dítě dobrým rodičem. Osvojiteli se mohou stát manželé nebo jeden z manželů. Výjimečně může dítě osvojit i jiná osoba, kdy v tomto případě soud též rozhodne o tom, že se z matriky vypouští zápis o druhém rodiči. Dalším právním aspektem je také souhlas s osvojením, a to souhlas dítěte a souhlas rodičů. (Svoboda, 2014)

Hrušáková, Králíčková, Westphalová, (2014) uvádějí, že dítě, které bylo společně osvojeno manžely nebo manželem svého rodiče, má postavení společného dítěte manželů, jinak má postavení dítěte osvojitele. Osvojitelé mají rodičovskou

odpovědnost. Osvojením zaniká příbuzenský poměr mezi osvojencem a původní rodinou. Osvojitel má povinnost informovat osvojence o skutečnosti osvojení, jakmile se to bude jevit vhodným, nejpozději však do zahájení povinné školní docházky. Osvojení lze zrušit, jsou-li pro to důležité důvody. Soud rozhoduje na návrh osvojitele nebo osvojence. Osvojení nelze zrušit po uplynutí tří let od rozhodnutí o osvojení. Tato lhůta však neplatí, je-li osvojení v rozporu se zákonem.

6.2 Pěstounská péče

„Smysl a účel pěstounské péče vystihuje Národní zpráva o rodině zpracovaná MPSV v roce 2004 takto: *„Hlavním cílem pěstounské péče je zajistit dítěti osobní individuální péči, obdobnou té, která je poskytována dětem ve vlastních rodinách a která je z dlouhodobých zkušeností nejoptimálnějším prostředím pro vývoj dítěte. Rodičům zpravidla zůstává zachována rodičovská zodpovědnost, mohou se s dítětem stýkat a mají k němu vyživovací povinnost. Vazby dítěte k širší rodině bývají také většinou zachovány. Při úspěšné pěstounské péči zůstávají vazby mezi bývalými pěstouny a dítětem zachovány i po skončení pěstounské péče, bývalí pěstouni často suplují také roli prarodičů pro potomky dětí, kterým poskytli náhradní rodinu.“* (in Novotný, Ivčičová, Syrečková, 2014, str. 181)

V případě, že o dítě nemůže pečovat žádný z rodičů nebo poručník, může soud svěřit dítě do osobní péče pěstounovi nebo do pěstounské péče na přechodnou dobu. Pěstounská péče trvá po dobu, po kterou trvá překážka, která brání rodičům v osobní péči o dítě. Rodič může požadovat dítě zpět do své péče, pokud tato překážka pomine. Rodiče mají vůči dítěti práva a povinnosti, které vyplývají z rodičovské odpovědnosti, s výjimkou těch, které zákon stanoví pěstounovi. Rodiče mají obvykle právo se s dítětem stýkat, mají právo na informace o dítěti. Svěření dítěte do pěstounské péče nemá vliv na trvání vyživovací povinnosti rodičů k dítěti. Pěstoun má pak povinnost o dítě pečovat a rozhodovat o běžných záležitostech dítěte. (Novotná, 2016)

Pěstouni mohou pěstounství vykonávat samostatně nebo v zázemí poskytovaném zvláštními zařízeními, které provozují pověřené osoby, jedná se o tzv. SOS dětské vesničky. Na rozdíl od osvojení není u pěstounské péče žádný limit příbuzenských vazeb mezi dítětem a pěstounem (Novotný, Ivčičová, Syrečková, 2014)

Dítěti, které je v pěstounské péči náleží dle ZSPOD příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Pěstounovi náleží dále příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek při ukončení pěstounské

péče a měsíční odměna za výkon pěstounské péče za každé svěřené dítě. Pěstoun, který má v pěstounské péči nejméně 3 děti, má nárok na příspěvek na zakoupení motorového vozidla. O dávky se žádá na příslušném úřadu práce, oddělení dávek státní sociální podpory.

6.3 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Velmi diskutovaným institutem NRP je pěstounská péče na přechodnou dobu.

Tento institut existuje v českém právním řádu již od roku 2006. V roce 2013 však došlo k upřesnění možnosti využití a stanovení jasných podmínek využití této formy NRP. Účelem pěstounské péče na přechodnou dobu je poskytnutí času, aby si rodiče mohli upravit své poměry tak, aby byli znovu schopni převzít dítě do své péče. Krajský úřad vede pro účely zajištění pěstounské péče na přechodnou dobu evidenci osob, které mohou tuto formu péče vykonávat. Osoby v evidenci jsou připraveny přijmout v případě potřeby dítě do přechodné péče, za což jim náleží měsíční odměna pěstouna. (Vyskočil, 2014)

Soud je následně povinen nejméně jednou za tři měsíce přezkoumat, zda trvají důvody pro svěřením dítěte do pěstounské péče. Za tímto účelem si vyžaduje zprávy od příslušného OSPOD. Pěstounská péče na přechodnou dobu může trvat nejdéle jeden rok. To však neplatí, pokud jsou do pěstounské péče svěřeni sourozenci později. Pěstounská péče pak trvá nejdéle jeden rok od doby svěřením posledního dítěte do rodiny. (Zákon, 1999)

6.4 Svěřením dítěte do péče třetí osoby

Další možností, kterou upravuje OZ je svěřením dítěte do péče jiné osoby, za předpokladu, že o dítě nemůže pečovat žádný z rodičů nebo poručník.

Rozhodnutí o svěřením dítěte do péče třetí osoby musí být v souladu s jeho zájmy a musí být také zřejmé, že dosavadní výchovné prostředí nezabezpečovalo řádný vývoj dítěte. Svěřením dítěte do osobní péče nenahrazuje pěstounskou péči, předpěstounskou péči ani péči předcházející osvojení. Tato forma péče má přednost před péčí v ústavní výchově. Pečující osoba musí skýtat záruku řádné péče, mít bydliště na území České republiky a se svěřením dítěte souhlasit. Přednost se dává osobě příbuzné, či dítěti blízké, před péčí jiné osoby. Soud může stanovit pečující osobě její práva a povinnosti. Pokud je nestanoví, použijí se ustanovení o pěstounství. Pečující osoba je povinna o dítě osobně

pečovat, ve výchově dítěte přiměřeně používat povinnosti a práva rodičů a je povinna a oprávněna rozhodovat jen o běžných záležitostech dítěte. (Hrušáková, Králíčková, Westphalová, 2014)

Soud dále stanoví rodičům rozsah výživného s ohledem na jejich možnosti, schopnosti a majetkové poměry. Výživné se hradí k rukám pečující osoby. Pokud však není možné rodičům nebo ostatním příbuzným uložit vyživovací povinnost, tato forma péče se nepoužije (Novotná, 2016)

6.5 Poručenství

Novotný, Ivčičová, Syrůčková (2014) uvádějí, že soud jmenuje poručíka dítěti, který nemá ani jednoho rodiče, který by vůči němu vykonával rodičovskou odpovědnost. Může k tomu dojít v těchto situacích:

- rodiče dítěte nežijí nebo nejsou známi
- rodiče byli zbaveni rodičovské odpovědnosti
- výkon rodičovské odpovědnosti byl rodičům pozastaven
- rodiče mají omezenou svéprávnost

Poručník pak má povinnost dítě vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek místo jeho rodičů. Poručník má vůči dítěti zásadně všechny práva a povinnosti jako rodič, nemá však k němu vyživovací povinnost. V praxi může nastat situace, kdy není žádný z rodičů, který vykonává vůči dítěti rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu. V tomto případě pak vykonává poručenství OSPOD jako veřejný poručník, a to až do doby, kdy soud jmenuje dítěti poručníka nebo dokud se poručník neujme funkce. Poručenství zaniká, nabude-li alespoň jeden z rodičů poručence rodičovskou odpovědnost. Poručenství také zaniká svéprávností dítěte, nebo je-li osvojeno. (Novotná, 2016)

6.6 Ústavní výchova a zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Mezi nejkrajnější způsob náhradní výchovy je v současné době považována ústavní výchova.

Soud může nařídit ústavní výchovu, pokud je výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav nebo jeho řádný vývoj vážně ohrožen nebo narušen do té míry, že je v rozporu s jeho zájmy a pokud rodiče dítěte nemohou jeho výchovu

zabezpečit. Soud přitom má vždy zvážit, zda je možné svěřeni dítěte do péče fyzické osoby. (Zákon, 2014)

Ústavní výchova dětí do 3 let je vykonávána v dětských domovech, dětských centrech, dříve kojeneckých ústavech. Tato zařízení spadají do působnosti Ministerstva zdravotnictví. Ústavní výchova dětí od 3 do 18 let je realizována v dětských diagnostických ústavech (dále jen „DDÚ“), dětských domovech (dále jen „DD“), dětských domovech se školou (dále jen „DDŠ“) a výchovných ústavech (dále jen „VÚ“). Tato zmíněná zařízení spadají pod Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen „MŠMT“). Do působnosti MPSV spadají zařízení sociálních služeb, domovy pro osoby se zdravotním postižením, kde se může realizovat ústavní výchova dětí s tělesným nebo mentálním postižením. DDÚ přijímají děti s nařízenou ústavní výchovou, na základě předběžného opatření nebo uloženou ochranou výchovou. Diagnostický pobyt dětí trvá zpravidla 8 týdnů a výsledkem je komplexní diagnostická zpráva dítěte, ze které je patrné vhodné následné zařízení. Do dětských domovů jsou přijímány děti bez poruch chování. V dětském domově se školou jsou umístěovány děti s poruchami chování, které povinnou školní docházku plní přímo v tomto zařízení. Výchovný ústav je určen dětem starším 15 let, které mají závažné výchovné problémy.

Jako problematické se v praxi jeví rozhodovací kompetence soudu o umístění dítěte. Soud s ohledem na zájem dítěte a po vyjádření OSPOD, vyhledává vhodné zařízení pro dítě. Před novým OZ měly dětské diagnostické ústavy rozhodovací kompetence, kdy po dvouměsíčním diagnostickém pobytu, na základě komplexní zprávy, děti umístěovaly do vhodných zařízení. Změna tohoto systému činní v praxi nemalé problémy. Děti v diagnostických ústavech přesahují dobu pobytu, neboť čekají na rozhodnutí soudu. Děti jsou poté umístěovány tam, kde je volná kapacita. Je tedy otázkou k diskusi, zda by se rozmístěovací kompetence neměla vrátit zpět do rukou DDÚ.

K ústavní výchově je v současné době zaujímano velmi kritické stanovisko. Ústavní zařízení však mohou dítěti zajistit nejen jeho základní potřeby, ale také odbornou pomoc. Je však potřebné přistupovat k řešení situace dítěte individuálně a v jeho nejlepším zájmu.

V zákoně (2014) je také stanoveno, že nedostatečné bytové poměry nebo majetkové poměry rodičů dítěte nebo osob, kterým bylo dítě svěřeno do péče, nemohou být samy o

sobě důvodem pro rozhodnutí o ústavní výchově, jestliže jsou jinak rodiče způsobilí zabezpečit řádnou výchovu dítěte a plnění dalších povinností vyplývajících z jejich rodičovské odpovědnosti.

Rozhodnutí o umístění dítěte do náhradního prostředí nemůže být chápáno jako skončení případu. Pro možnost budoucího návratu dítěte zpět do rodiny nebo udržení jejich blízkého vztahu, je nezbytné nadále pracovat s rodinou. Situace dítěte musí být pravidelně přehodnocována ve vztahu k možnostem jeho změny na základě pokroků v přístupu nebo k podmínkám rodiny a ve vztahu k potřebám dítěte. (Pemová, Ptáček, 2012)

Dalším zařízením, které mohou poskytovat dětem, v jejich různých životních situacích pomoc, jsou ZDVOP.

ZDVOP poskytují ochranu a pomoc dítěti, které se ocitlo bez jakékoliv péče a dále, jsou-li jeho život a příznivý vývoj vážně ohroženy. Ochrana a pomoc takovému dítěti spočívá v uspokojování základních životních potřeb, ubytování, zajištění zdravotních potřeb a psychologické či jiné nutné péči. Do ZDVOP se umísťuje dítě na základě rozhodnutí soudu, na základě žádosti obecního úřadu obce s rozšířenou působností, na základě žádosti zákonného zástupce a požádá-li o to samo dítě. (Zákon, 1999)

Další podrobnosti o ZDVOP jsou upraveny v § 42 a §43 ZSPOD. V těchto ustanoveních je uvedena možná délka pobytu dítěte v zařízení, písemná dohoda mezi rodičem a ZDVOP, oprávnění ředitele ZDVOP a možnost přemístění dítěte.

7 Děti uvedené v § 6 ZSPOD, sociální práce s rodinou

Tato kapitola navazuje na dílčí cíl 1, kdy je předpoklad, že jde o jednu z možných oblastí výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Dále je tato kapitola důležitá jako teoretická část k dílčímu cíli 3 při navrhování metodik, ve kterých bude odkazováno na metody sociální práce, které se využívají při sociální práci s rodinou.

Do základní evidence OSPOD mohou být zařazeny děti pouze v souladu se zákonem. ZSPOD vymezuje okruh dětí, kterým sociálně – právní ochrana náleží. Zákon (1999) vymezuje v § 6 děti, na které se zaměřuje sociálně-právní ochrana. Jedná se o děti:

„a) jejichž rodiče

1. zemřeli,

2. neplní povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti, nebo

3. nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti;

b) které byly svěřeny do výchovy jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, pokud tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy;

c) které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, jsou ohroženy závislostí, žijí se prostitutí, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky podle zákona upravujícího přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití;

d) které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte;

e) na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, svobodu, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu;

f) které jsou na základě žádostí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umísťovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči o děti nebo jejich umístění v takových zařízeních trvá déle než 6 měsíců;

g) které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami;

h) které jsou žadateli o udělení mezinárodní ochrany, azylanty nebo osobami požívajícími doplňkové ochrany, a které se na území České republiky nacházejí bez doprovodu rodičů nebo jiných osob odpovědných za jejich výchovu;

pokud tyto skutečnosti trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí nebo jsou anebo mohou být příčinou nepříznivého vývoje dětí.“

Sociální pracovník OSPOD je odpovědný za celý proces práce s dítětem a jeho rodinou. Jedná se především o posouzení životní situace, vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny a vytvoření individuálního plánu ochrany rodiny. Sociální pracovník využívá teorie a metody sociální práce dle potřeby a vyhodnocení. V současné době je také kladen velký důraz na spolupráci odborníků a dalších osob zainteresovaných na řešení situace dítěte. Pro spolupráci je užíván termín interdisciplinární spolupráce (např. Hanušová, Hellebrantová, 2012) nebo multidisciplinární spolupráce (např. Bechyňová, Konvičková 2011)

Spolupráci v rámci praxe OSPOD je možné spatřovat při využití case managementu, při případových konferencích, při práci týmu pro mládež nebo spolupráci při naplňování individuálního plánu ochrany dítěte.

Sociální práce OSPOD zahrnuje práci s celou rodinou dítěte. Rodina má splňovat funkci zejména biologicko-reprodukční, ekonomickou, socializační a akulturační a emocionální. To, jak se rodině daří naplňovat jednotlivé funkce rodiny, má význam pro její fungování.

Kraus, Poláčková (2001, str. 79) k tomuto uvádějí: *„Z hlediska průběhu socializačního procesu má zásadní význam, do jaké míry se daří rodině vypořádat s funkcemi, které má plnit. Hovoříme proto o rodině funkční, (která přiměřeně plní všechny funkce), afunkční (ve které občas dochází k poruchám v plnění jedné či několika funkcí, ale nenarušuje vážněji život rodiny a zásadně negativně neovlivňuje vývoj dítěte, a dysfunkční (dochází k vážným poruchám, vnitřnímu rozkolu rodiny, zásadně je narušován socializační proces dítěte).“*

Matoušek, Pazlarová (2010) užívají pojem mnohoproblémová rodina. Vysvětlují, že je to rodina, s níž se profesionálové v pomáhajících profesích dostávají velmi často do kontaktu. Tato rodina má vážné problémy ve více sférách svého fungování (např. bydlení, finance, partnerské vztahy, výchova, problémy se zákonem, závislosti, nemoci

apod.) Dále uvádějí, že toto označení není nutné považovat za stigmatizující nálepkou – spíše zdůrazňují komplexní povahu potřeb takto označených rodin.

Pro sociální práci s rodinou je důležité, jak sociální pracovník posoudí životní situaci.

Navrátil uvádí, že posouzení životní situace klienta je zárodečnou buňkou všech aktivit. To, jak sociální pracovník pohlíží na klientovu situaci, se bude promítat do zvolené strategie práce s klientem. Posouzení životní situace je tak klíčový úkol a důležitá kompetence sociálního pracovníka. (Navrátil, Janebová a kol., 2010)

7.1 Metody sociální práce využívané v praxi OSPOD

Metodou v této kapitole označuji způsoby práce, jak dosáhnout stanoveného cíle prostřednictvím specifických postupů.

V předešlé kapitole bylo zmíněno posouzení životní situace dítěte. V praxi OSPOD se jedná o vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny a následného vytvoření individuálního plánu potřeb dítěte.

Ve vyhodnocení je potřeba zaměřit se na zdravotní stav dítěte, jeho emoční vývoj a chování, učení se, samostatnost a sebeobsluhu, identitu, sociální prezentaci a rodinné a sociální vztahy. Ve vyhodnocení rodiny a prostředí se sociální pracovník zaměřuje na bydlení, zaměstnání, finanční situaci, sociální začlenění a komunitní zdroje. Dále se hodnotí rodičovské kompetence, tedy základní péče, zajištění bezpečí a ochrany, citová vřelost, stimulace a podněty, vedení, hranice a stabilita rodiny. Vyhodnocení probíhá zejména na základě sociálního šetření, jednání s rodiči, dětmi a sdělení školských zařízení, praktických lékařů a sociálních služeb. Sociální pracovník na základě vyhodnocení analyzuje situaci potřeb dítěte. Na podrobné vyhodnocení navazuje individuální plán potřeb dítěte.

Vzor vyhodnocení a individuálního plánu, který využívám v praxi je k dispozici v příloze č. 1.

Klíčovou úlohou pracovníka OSPOD je vyhodnocení, zda se jedná o dítě uvedené v § 6 ZSPOD či nikoliv. Nejprve se jedná o vstupní vyhodnocení, kterému předchází přijetí podezření na nevhodnou/nedostatečnou/ péči o dítě. Může se stát, že sociální pracovník OSPOD rodinu nezná. Nástroj pro hodnocení situace musí vycházet z několika zjevných, objektivně hodnotitelných faktorů (zdraví, život), které lze získat z nahlášení tohoto případu a z prvotního šetření. V průběhu vstupního vyhodnocení je nutné učinit několik důležitých rozhodnutí. Sociální pracovník vyhodnocuje, zda ohrožení dítě

splňuje definici pro týrání, zneužívání nebo zanedbávání. Dále, zda je dítě aktuálně v nebezpečí a jaká je úroveň tohoto rizika. Pokud je dítě skutečně ohroženo, vyhodnocuje se, jak OSPOD může bezpečnost dítěte zajistit. Zajištění bezpečnosti pro dítě nemusí znamenat pouze oddělení dítěte od rodiny. Je potřebné posoudit, jaký typ úrovně péče dítě potřebuje. Konečné rozhodnutí tohoto vstupního hodnocení musí obsahovat zdůvodnění rozhodnutí. Sociální pracovník musí umět vysvětlit, jakým způsobem a na základě jakých informací rozhodoval. Tomu předchází zhodnocení rizik a zhodnocení míry ohrožení dítěte, kdy sociální pracovník určí míru ohrožení konkrétního dítěte vzhledem k jeho věku, zdravotnímu stavu a jeho dalším potřebám. (Pémová, Ptáček, 2012)

Situace dítěte se přehodnocuje dle stanoveného termínu, příp. dle aktuální situace, tedy individuálně. K přehodnocení by mělo dojít minimálně jednou za šest měsíců. Tato pravidla mohou být ošetřena standardy kvality.

7.2 Case management

V sociální práci, jak již bylo zmíněno, je velmi důležitá týmová práce. Jedním z modelů práce s klienty je case management (dále jen „CM“), který je založen na podpoře sítě služeb. (Pémová, Ptáček, 2014, str. 39) uvádějí: *„case management se používá při řešení životních nebo sociálních situací, které mají multikauzální příčiny a do jejichž úspěšného zvládnutí je potřeba aktivně a intenzivně zapojit klienta a multidisciplinární tým. Jedná se o model práce s klienty, ve kterém klíčový pracovník koordinuje služby poskytované klientům, s tím, že do všech fází tohoto procesu je aktivně zapojen sám klient. Je-li klientem rodina, jsou do spolupráce zapojeny i děti, samozřejmě v závislosti na jejich věku, způsobilosti a komunikačních možnostech. Poskytování služeb je realizováno na základě společného posouzení potřeb klienta, z toho pak vyplývá vytvoření intervenčního plánu.*

Case management může být chápán i jako případová sociální práce, jejímž základem je síťování.

Pémová, Ptáček (2014) vnímají case management jako kombinaci případové sociální práce a sociální práce zaměřené na úkol, což je jedním z nejčastějších přístupů v praxi OSPOD.

Klasický model CM probíhá v těchto fázích: navazování kontaktu, mapování potřeb, plánování péče, intervence, hodnocení výsledků. (Šťastná, 2013)

K osobě case managera např. Haasová (in Janoušková, Nedělníková, 2018) uvádí, že je klíčovou postavou pro klienta i celý systém služeb. Haasová popisuje tyto fáze práce s klientem: Orientace a vzájemné poznávání, šetření /mapování/, stanovení cílů, plánování, intervence, vyhodnocení a zpětná vazba.

Pemová, Ptáček (2014) dále uvádějí, že specifikem CM v sociální práci je skutečnost, že klíčový pracovník nepracuje pouze s klientem, ale i s jeho sociálním prostředím. K intervenci tedy dochází nejen na straně klienta, ale i na systémové úrovni (škola, sociální služby, komunita).

7.3 Případová konference, rodinná konference

Jedním z nástrojů, který je v case managementu využíván je případová konference. O případové konferenci můžeme hovořit také jako o metodě sociální práce.

Případová konference je odborná diskuse zainteresovaných subjektů nad konkrétním případem ohroženého dítěte nebo jeho rodiny. Jejím účelem je rychlé a úplné vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny s cílem nalézt optimální řešení. (Metodické doporučení, 2010)

Dle Bechyňové (2012, str.14) je *případová konference plánované, koordinované a pevně strukturované pracovní setkání rodičů, dítěte a odborníků, kteří pracují, pracovali nebo budou pracovat s ohroženým dítětem, jeho rodiči, popř. i s členy širší rodiny.*“

Bechyňová (2012) uvádí dále typy případových konferencí, a to: klasickou, urgentní, motivační, metodickou a expertní případovou konferenci. Klasická případová konference je v praxi OSPOD nejčastěji užívaná, může mít podobu úvodní, průběžnou a závěrečnou. Úvodní případová konference je první společné setkání rodičů, dítěte a odborníků. V jejím průběhu dochází ke komplexnímu vyhodnocení situace dítěte a rodiny, k vytvoření první verze cílů a stanovují se prostředky k dosažení cílů. Jako průběžná případová konference je označováno každé následující společné setkání. Průběžným komplexním vyhodnocením je monitorována situace a vyhodnocují se jednotlivé cíle. Závěrečná případová konference je poslední společné setkání účastníků. Situace dítěte je vyhodnocena a plánuje se další postup práce (např. kontakt s OSPOD 1 za 3 měsíce) a stanovují se další cíle. Po závěrečné případové konferenci může spolupráce pokračovat jinou formou.

V praxi OSPOD je také možné využít expertní případovou konferenci, která je setkáním zainteresovaných odborníků. Je obvykle svolávána v komplikovaných situacích. Domlouvá se i způsob podpory a motivace rodičů i dětí k navrhovaným variantám řešení. Rodiče nejsou přítomni a v návaznosti na expertní případovou konferenci je cca po třech týdnech svolávána klasická případová konference. (Bechyňová, 2012)

Případová konference má svoji vlastní strukturu. (Rozum a cit, 2010) strukturu případové konference dělí na: Úvod a přivítání, představení účastníků, cíl setkání, představení případu, mapování současné situace a aktuálních potřeb dítěte, návrhy řešení, tvorbu a finalizaci konkrétního plánu, kontaktní osobu a určení termínu dalšího setkání a zhodnocení setkání.

Bechyňová (2012) uvádí např. tuto strukturu: příprava, úvod, sdělení svolavatele k aktuální situaci, věcná a řízená diskuze, komplexní vyhodnocení, plánování, ověření či revize plánu, seznámení s podněty k motivaci rodičů i dětí ke spolupráci na výstupech, závěr.

V praxi OSPOD jsou nyní také využívány rodinné konference.

Rodinná konference vychází z principu ponechání odpovědnosti za vlastní situaci na rodině, odborníci ustupují do pozadí. Tento přístup je využitelný pro rodiny v krizových situacích, např. kde hrozí odebrání dítěte nebo již bylo dítě umístěno v náhradní péči. Může také sloužit k podpoře v méně akutních případech, např. u příbuzenské pěstounské péče. Rodinná konference je vhodná také v rodinách, kde se řeší zvládání výchovných potíží u dospívajících nebo v případě, kdy je pro dítě v náhradní péči vhodná podpora v kontaktu s vlastní rodinou. (Almathea, 2016)

Matoušek, Pazlarová (2010, str. 173) uvádějí: *„Rodinné konference respektují právo rodiny na řešení vlastních záležitostí. Právo jako státní prvek se má do situace rodiny vměšovat, pokud je někdo v rodině ohrožen a rodina nemá kapacitu, aby tomu zabránila.“*

Případová nebo rodinná konference je metoda sociální práce, která je v praxi OSPOD velmi důležitá a stále více využívaná. Jedná se o partnerský a kolektivní přístup, kdy klient je spoluposuzovatelem situace a za podpory sítě služeb se podílí na možnostech řešení a stanovení cílů. Z praxe také vnímám velmi kladně zapojení dětí do řešení situace /s ohledem na jejich věk/, kdy se samy rády podílí na stanovení cílů a mají odhodlání domluvené cíle dodržovat.

7.4 Opatření na ochranu dětí, výchovná opatření

V práci OSPOD jsou okamžiky, kdy je nutné jednat i proti vůli rodičů či dítěte. OSPOD má kompetence stanovené zákonem a ty v zájmu dítěte mohou být využívány.

Zákon (1999) v § 14 odst. 1 uvádí, že obecní úřad obce s rozšířenou působností podává za podmínek stanovených zvláštním právním předpisem návrh k soudu:

„a) na rozhodnutí, zda je třeba souhlasu rodiče k osvojení dítěte,

b) na omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti anebo omezení nebo pozastavení jejího výkonu,

c) na nařízení ústavní výchovy,

d) na prodloužení nebo zrušení ústavní výchovy,

e) na svěřeni dítěte do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, na prodloužení doby trvání tohoto svěřeni a na zrušení rozhodnutí o svěřeni dítěte do tohoto zařízení,

f) na svěřeni dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu a jeho zrušení,

g) na nařízení výchovného opatření podle § 13a, na prodloužení doby trvání tohoto výchovného opatření nebo na jeho zrušení,

h) na přemístění dítěte do jiného zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy,

i) na pozastavení výkonu povinnosti a práva péče o dítě u nezletilého rodiče,

j) na zachování povinnosti a práva péče o dítě a osobního styku s dítětem u rodiče omezeného ve svéprávnosti,

k) na zbavení rodiče práva dát souhlas k osvojení nebo dalších povinností a práv osobní povahy, zbavil-li soud rodiče rodičovské odpovědnosti.

Obecní úřad obce s rozšířenou působností je povinen před podáním návrhu soudu podle odstavce 1, nebo byl-li návrh podán rodičem nebo jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte anebo státním zastupitelstvím podle zvláštního právního předpisu

a) projednat s rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte důvody, pro které má dojít nebo došlo k podání návrhu soudu, poučit je srozumitelně a prokazatelně o jejich právech a povinnostech vyplývajících z rodičovské odpovědnosti a důsledcích

neplnění těchto povinností; to neplatí v případě, že rodič nebo jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte je nezvěstná, pro dlouhodobý pobyt v cizině nedosažitelná nebo pokud onemocněla chorobou, která znemožňuje takové projednání,

b) v rámci případové konference předem projednat důvody podání návrhu podle odstavce 1 a zabývat se možnými způsoby jejich řešení; to neplatí, je-li zřejmé, že uspořádání případové konference by bylo nemožné nebo zjevně neúčelné,

c) uspořádat případovou konferenci v průběhu řízení soudu o svěřeni dítěte do náhradní péče, pokud nebyla uspořádána podle písmene b) již před zahájením tohoto řízení; ustanovení písmene b) věty za středníkem platí obdobně,

d) uskutečnit opatření sociálně-právní ochrany vyplývající z vyhodnocení situace dítěte a individuálního plánu ochrany dítěte, zejména poskytnout nebo zprostředkovat poradenství a pomoc při výchově rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte, popřípadě uložit povinnost využít odborné pomoci podle § 12,

e) zvážit uložení výchovných opatření s hodnocením výsledků jejich využití.“

Dle zákona (1999) § 13 může obecní úřad obce s rozšířenou působností, vyžaduje-li to zájem na řádné výchově dítěte:

„a) napomenout vhodným způsobem dítě, rodiče, jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, popřípadě toho, kdo narušuje řádnou péči o dítě,

b) stanovit nad dítětem dohled a provádět jej za součinnosti školy, popřípadě dalších institucí a osob, které působí zejména v místě bydliště nebo pracoviště dítěte,

c) uložit dítěti, rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte omezení bránící působení škodlivých vlivů na výchovu dítěte, zejména zákaz určitých činností, návštěv určitých míst, akcí nebo zařízení nevhodných vzhledem k osobě dítěte a jeho vývoji, nebo

d) uložit dítěti, rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte povinnost využít odbornou poradenskou pomoc nebo uložit povinnost účastnit se prvního setkání se zapsaným mediátorem v rozsahu 3 hodin nebo terapie; ustanovení § 12 odst. 1 tím není dotčeno.

Neučinil-li tak obecní úřad obce s rozšířenou působností, může o těchto výchovných opatřeních za stejných podmínek rozhodnout soud. „

Napomenutí je výchovné opatření, které se může uložit jak dítěti, tak jeho rodičům nebo osobám odpovědným za výchovu, ale i jiným osobám, které narušují řádnou výchovu dítěte. Napomenutí může být uloženo nejen při porušení některé z povinností, vyplývajících z rodičovské odpovědnosti, ale také z porušení povinností vyplývajících z jiných právních předpisů. S výjimkou toho, pokud takové jednání naplňuje skutkovou podstatu přestupku nebo trestného činu. Dítěti může být uloženo napomenutí např. za nevhodné chování ve škole, kyberšikanu apod. Smyslem dohledu je pravidelné sledování podmínek, ve kterých dítě žije. Důvodem ke stanovení dohledu může být nedostatečná péče o dítě, ale i chování dítěte jako je záškoláctví, hrubé chování vůči rodičům, učitelům apod. Dohled je nutné chápat jako preventivně - výchovné působení, které směřuje k sanaci rodiny, pomoci a doprovázení. Nemělo by být vnímáno jako sankční opatření, avšak dohled je velmi často rodinami takto vnímán. Účelem uložení omezení je zabránit působení škodlivých vlivů, které ohrožují nezletilého nebo které jeho výchovu narušují. Obsahem tohoto rozhodnutí může být např. zákaz navštěvovat restaurace, bary, diskotéky, herny. Uložení omezení může směřovat jak vůči nezletilému, tak vůči rodiči nebo jiným osobám odpovědným za výchovu. Obecní úřad obce s rozšířenou působností může také ve správním řízení uložit povinnost využít odborného poradenství. Nejprve by měl však OSPOD vyzvat rodiče, aby dobrovolně odborné poradenství pro dítě nebo sebe vyhledali a rodičům doporučit vhodné zařízení. Teprve poté, co dobrovolně takto neučiní, je možné uložit tuto povinnost ve správním řízení. Je také vhodné uložit účastníkovi řízení, aby se řídil doporučeními tohoto odborného zařízení. Stává se totiž, že rodič odborné poradenské zařízení navštíví, ale doporučeními se neřídí a argumentuje tím, že správním rozhodnutí vyhověl. (Novotná, 2014)

V rámci uložení využití odborného poradenského zařízení se musí jednat o sociální službu nikoliv službu zdravotnickou a musí být k dispozici pro klienta bez poplatku.

8 Kuratela pro děti a mládež

Kuratela pro děti a mládež má svůj základní právní rámec v ZSPOD a ZSM. Tato kapitola je důležitá pro dílčí cíl 1 a 3, tedy jedná se o možnou agendu OSPOD, pro kterou by bylo možno vytvořit metodiku.

Prostřednictvím sociální kurately je zabezpečována péče o děti, které vedou zahálčivý nebo nemravný život, spočívajícím především v tom, že zanedbávají povinnou školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, jsou ohroženy závislostí, živí se prostitucí nebo spáchaly trestný čin nebo čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití a dále děti, které se opakovaně dopouští útěku od rodičů. Sociální kuratela spočívá v provádění opatření směřujícím k odstranění, zmírnění nebo zamezení prohlubování nebo opakování poruch psychického, fyzického a sociálního vývoje dítěte. (Zákon, 2019)

Sociální kurátor pro děti a mládež vykonává mj. preventivní a poradenskou činnost, analyzuje situace v oblasti sociálně patologických jevů u dětí a mládeže a navrhuje preventivní opatření. Dále zpracovává na základě vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny individuální plán ochrany dítěte. Spolupracuje s probační a mediační službou, soudy, státním zastupitelstvím, Policií ČR, školami a dalšími školskými zařízeními, sociálními službami apod. Účastní se přestupkového řízení vedeného proti mladistvému, navštěvuje děti s nařízenou ústavní výchovou, uloženou ochrannou výchovou, děti vzaté do vazby a děti ve výkonu trestního opatření odnětí svobody a rovněž navštěvuje rodiče těchto dětí. Účastní se úkonů orgánů činných v trestním řízení v průběhu trestního řízení vedeného proti mladistvému a soudního řízení. Taktéž se účastní úkonů a soudního řízení u dětí mladších 15 let, které se dopustily činu jinak trestného.

Rogalewiczová, Cilečková, Kapitán (2018 str. 284) uvádějí:

„Kurátor pro děti a mládež působí k obnovení narušených funkcí rodiny prostřednictvím multidisciplinární spolupráce. Je v kontaktu se školami, školskými zařízeními, psychology, etopedy, psychiatry. Zásadní je však obnovení vzájemných vztahů rodičů a dětí. Kurátor pro děti a mládež by proto neměl být v koalici s rodiči proti dítěti či naopak, byť se předpokládá, že bude pro dítě průvodcem, který bude hledat a posilovat kladné rysy osobnosti dítěte.“

V sociální práci s rodinou se úloha sociálního kurátora příliš neliší. Kurátor je odpovědný za proces práce s rodinou a využívá dostupné metody či nástroje sociální práce. Důležité je správné vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny, tvorba individuálního plánu, zajištění různých služeb a multidisciplinární spolupráce. Kurátor využívá také opatření na ochranu dětí a výchovná opatření dle ZSPOD.

Pokud mají děti výchovné problémy je možnost spolupráce se střediskem výchovné péče.

Síť středisek výchovné péče nabízí ambulantní i pobytové programy. Pobyty trvají 6 – 8 týdnů. Většina středisek výchovné péče vznikala při diagnostických ústavech. Styl práce je tedy úzce propojen. Střediska poskytují poradenské, diagnostické a terapeutické služby. (Matoušek, 2005)

Kurátor také spolupracuje se školami, výchovnými poradci a školními metodiky prevence.

Mezi služby, které může kurátor dětem nabídnout, patří také nízkoprahové kluby, které jsou otevřeny v odpoledních hodinách a děti zde mohou trávit volný čas. Sociální pracovníci zde pro děti připravují různé programy např. tvoření, soutěže, sledování filmů, pomoc s učením apod.

9 Metodika

Tato kapitola je zaměřena na vymezení pojmu metodika. Jedná se o klíčový pojem hlavního cíle této práce a dílčích cílů 1, 2, 3. Tato kapitola je důležitá pro ucelený text teoretické části, který navazuje na část praktickou, ve které budou k vybraným tématům sestaveny metodiky.

Dle Levické (2002) je možné ve vývoji metodik rozpoznávat dva směry. Prvním je směr, který je charakteristický praktickým používáním některých náhodně zvolených metod a jejich přizpůsobováním se situaci. Sociální pracovníci si dle subjektivního odhadu volí metodu, kterou se podobný problém již v praxi řešil. Druhý směr je vědeckým zpracováním používaných metodických postupů. Je postaven na vědeckém úsilí vypracovávat soubor vhodných metod pro nově rozvíjející oblast vědeckého poznání.

„Metodika sociální práce představuje souhrn známých a vědecky akceptovaných metod, postupů a technik, které se používají v praktické i teoretické rovině sociální práce. Žilová (2002) a Strieženec (1999) se shodují v názoru, že metodiku sociální práce můžeme chápat jako soubor ustálených pravidel, které umožňují, aby z nich sociální pracovník vybral nejvhodnější způsob pomoci svému klientovi. Metodika sociální práce jako ucelený soubor pracovních metod anebo postupů se v oblasti sociální práce nezjevila náhle, ale je výsledkem dlouhoročního, systematického přizpůsobení se pracovním postupům z oblasti humanitních věd, potřebám sociální praxe na straně jedné a úsilí o rozvoj vlastních pracovních postupů, na straně druhé. V počátcích tohoto snažení sociální práce využívala především metody z psychologie, sociologie, pedagogiky či ekonomie, antropologie apod. Toto konání bylo podloženo snahou o využití dostupných informací při hledání odpovědí na konkrétní sociálněekonomické problémy“ (Herpin In: de Robertis, C. 1998, in Levická, 2002, str. 7)

V rámci výkonu sociálně-právní ochrany dětí se pracovníci řídí právními předpisy a zároveň využívají metodiky např. MPSV, krajských úřadů i své interní metodiky. Některé oblasti výkonu sociálně-právní ochrany dětí jsou dobře metodicky popsány, v některých oblastech mohou metodiky chybět. Lze předpokládat, že sociální pracovníci OSPOD potřebují stručné a přehledné rámcové pracovní postupy, které následně mohou individuálně doplňovat, dle konkrétní situace a potřeb dítěte a jeho rodiny.

Metodikou je pro účely této práce nazýván praktický postup řešení vybraných oblastí výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Tato metodika bude také obsahovat základní vymezení sociální práce OSPOD.

10 Shrnutí teoretické části

První kapitola je věnována systému sociálně-právní ochrany dětí. Jsou zde popsány jednotlivé subjekty, které sociálně – právní ochranu zajišťují a stručně jsou popsány jejich kompetence.

Druhá kapitola se zabývá mezinárodně – právními dokumenty. Pozornost je věnována Úmluvě o právech dítěte, Úmluvě o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí a úřadu pro mezinárodně-právní ochranu dětí.

Třetí kapitola se věnuje ústavně-právním dokumentům. Popisuje jen některé články těchto dokumentů, se kterými je provázán systém sociálně-právní ochrany dětí. Je zmíněn princip proporcionality.

Čtvrtá kapitola se zabývá občanským zákoníkem v části rodinného práva. Zabývá se těmi aspekty, které jsou důležité pro poskytování sociálně-právního poradenství a pro účel výkonu kolizního opatrovnictví. Jsou zde popsány také práva a povinnosti manželů, určování a popření otcovství, rodičovská odpovědnost a rozvod manželství.

Pátá kapitola je věnována koliznímu opatrovnictví. Věnuji se argumentům soudu, který požaduje součinnost kolizního opatrovníka a názoru MSPV, který odděluje výkon sociálně-právní ochrany od výkonu kolizního opatrovnictví.

Šestá kapitola se zabývá náhradní výchovou. Popisují různé formy náhradní rodinné péče i formu ústavní výchovy a dále zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

Sedmá kapitola se věnuje dětem uvedeným v § 6 ZSPOD a popisem sociální práce s rodinou. Vymezuje okruh dětí, kterým náleží výkon sociálně-právní ochrany. Jsou zde popsány metody využívané v praxi OSPOD. Zabývám se vyhodnocením situace dítěte a individuálním plánem, case managementem, případovou konferencí a opatřeními na ochranu práv dětí.

Osmá kapitola je věnována kuratele pro děti a mládež. Zabývá se povinnostmi, které stanoví ZSPOD a stručným popisem náplně práce sociálního kurátora.

Devátá kapitola se zabývá metodikou, která je klíčovým pojmem hlavního cíle.

11 Metodická část

V této kapitole se zabývám popisem výzkumné části. Nejprve vysvětluji hlavní cíl a dílčí cíle práce, jakou výzkumnou strategii jsem zvolila a dále jak probíhal sběr dat. Následně analyzuji a interpretuji získané údaje. Výzkum je rozdělen na dvě části, kdy nejprve zjistím potřeby pracovníků OSPOD a poté navrhnu metodiku zvolených oblastí.

11.1 Formulace hlavního cíle a dílčích cílů výzkumu

Hlavním cílem této práce je navrhnout na základě zjištěných potřeb a dobré praxe pracovníků OSPOD metodiku pro stanovené oblasti výkonu sociálně-právní ochrany dětí.

Pomocí dílčích cílů zjišťuji klíčové oblasti agendy OSPOD a v jakých oblastech by sociální pracovníci OSPOD metodiku přivítali. Následným dílčím cílem je pak tvorba metodik, dle zjištěných potřeb pracovníků OSPOD:

- DC 1 Zjistit klíčové oblasti agendy OSPOD, pro které by bylo možno vytvořit metodiku.
- DC 2 Zjistit, v jakých oblastech by sociální pracovníci OSPOD přivítali metodiku.
- DC 2.1 Zjistit, které z oblastí identifikovaných v DC1 jsou podle sociálních pracovníků metodicky dobře pokryty a jakými metodikami.
- DC 2.2 Zjistit, které z identifikovaných klíčových oblastí nejsou dobře metodicky pokryty, co a jak by sociální pracovníci potřebovali metodicky popsat.
- DC 3 Navrhnout metodiky dle zjištěných potřeb sociálních pracovníků

11.2 Zvolená strategie pro výzkum

Nejčastěji se v sociálně-vědním výzkumu využívají dva typy výzkumných strategií, a to kvalitativní a kvantitativní strategie. Výzkumníci mnohdy kombinují oba typy těchto metod, hovoříme pak o smíšeném výzkumu. (Hendl, 2005)

Cílem této práce je zjistit jak sociální pracovníci OSPOD vnímají dostupné metodiky, tedy jaké oblasti výkonu sociálně-právní ochrany dětí jsou dobře metodicky pokryty a v jakých oblastech by metodiku přivítali. K tomu účelu jsem zvolila kvalitativní výzkumnou strategii.

Dle Hendla (2005) je úkolem kvalitativního výzkumu zjistit, jak lidé chápou určité situace. Výzkumník pak na základě sběru dat podrobně popisuje, co zaznamenal. Tato výzkumná strategie umožňuje navrhnout či konstruovat teorie.

Disman (2008) uvádí, že cílem kvalitativního výzkumu je porozumění lidem v sociálních situacích, studium subjektivních kategorií a vytváření nových teorií a hypotéz. Je získáváno mnoho informací o velmi malém počtu jedinců. V kvalitativním výzkumu o redukci dat rozhodují respondenti tím, že výzkumníkovi řeknou to, co oni považují za relevantní.

Jinou definici uvádí Creswell: *„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“* (in Hendl, 2005, s. 50)

Hendl (2005) uvádí tři základní metody kvalitativního sběru dat: pozorování, rozhovor a analýzu dokumentů.

Jako techniku sběru dat pro účely této práce jsem použila polostrukturovaný rozhovor /rozhovor s návodem/. Po vyhodnocení těchto základních dat budou navrženy metodiky zvolených oblastí.

„Návod k rozhovoru představuje seznam otázek nebo témat, jež je nutné v rámci interview probrat. Tento návod má zajistit, že se skutečně dostane na všechna pro tazatele zajímavá témata. Je na tazateli, jakým způsobem a v jakém pořadí získá informace, které osvětlí daný problém. Zůstává mu i volnost přizpůsobovat formulace otázek podle situace. Rozhovor s návodem dává tazateli možnost co nejvýhodněji využít čas k interview. Současně umožňuje provést rozhovory s několika lidmi strukturovaněji a ulehčuje jejich srovnání. Pomáhá udržet zaměření rozhovoru, ale dovoluje dotazovanému zároveň uplatnit vlastní perspektivy a zkušenosti.“ (Hendl, 2005, str. 174).

11.3 Transformace dílčích cílů do tazatelských otázek

Tabulka č. 1 transformační tabulka

Hlavní cíl	Dílčí cíl	Dílčí cíle 2. řádu	Indikátory	Výzkumná technika	Otázky
Na základě potřeb a dobré praxe pracovníků OSPOD navrhnout metodiku pro stanovené oblasti výkonu SPOD.	DC 1. Zjistit klíčové oblasti agendy OSPOD, pro které by bylo možno vytvořit metodiku		Oblasti výkonu OSPOD Specializace	Polostandardizované interview	TO1 Jak jsou rozděleny na Vašem odboru oblasti výkonu SPOD? TO2 Jaké specializace jednotliví pracovníci vykonávají?
	DC 2 Zjistit, v jakých oblastech by sociální pracovníci OSPOD přivítali metodiku.	DC 2.1 Zjistit, které z oblastí identifikovaných v DC1 jsou podle sociálních pracovníků metodicky dobře pokryty a jakými metodikami	Metodické pokrytí Jaké		TO 1 Které oblasti výkonu SPOD jsou dobře metodicky pokryty? TO 2 Jaké metodiky využíváte?
		DC 2.2. Zjistit, které z identifikovaných klíčových oblastí nejsou	Chybějící metodika		TO 1 Které oblasti výkonu SPOD nejsou dobře metodicky pokryty

		dobře metodicky pokryty, co a jak by sociální pracovníci potřebovali popsat	Co		TO 2 Co shledáváte důležitým metodicky popsat?
			Jak		TO 3 Jakým způsobem by měla být metodika popsána?
				Proces tvorby metodiky ze strany výzkumnice	

11.4 Volba výzkumného souboru

Ke svému výzkumu jsem oslovila pracovníky OSPOD, kteří pracují na obecním úřadě s rozšířenou působností. Někteří oslovení pracovníci rozhovor odmítli, rozhovory byly provedeny celkem s 15 pracovníky OSPOD. Byli osloveni pracovníci OSPOD v rámci Královéhradeckého kraje. Rozhovor odmítli 3 pracovníci z důvodu pracovního vytížení. Rozhovory byly provedeny na pracovišti konkrétních městských úřadů během měsíce ledna 2020. Rozhovory byly nahrávány na diktafon. Každý rozhovor byl předem telefonicky domluven. Před každým rozhovorem byl informant seznámen s hlavním cílem práce a s teoretickou částí. Konkrétní otázky pracovníci OSPOD předem neznali. Informanty jsem ujistila, že získané informace budou použity pouze pro potřeby diplomové práce. Všem pracovníkům byla přislíbena anonymita. Domnívám se, že

ucelenější informace poskytnou pracovníci, pokud nebude možné odpovědi spojit s konkrétními pracovníky. Anonymitu pracovníků jsem zvolila také z toho důvodu, neboť k výzkumu není potřebné jednotlivé pracovníky identifikovat. Jak již bylo uvedeno, každý rozhovor byl zaznamenán na diktafon, informanti byli označeni pouze čísly od 1 -15, bez bližší specifikace.

Otázky byly kladeny dle pořadí v transformační tabulce. Rozhovory probíhaly samostatně, každý z rozhovorů trval přibližně 15 minut. Vzhledem k tomu, že pracuji také jako sociální pracovnice OSPOD, snažila jsme se během rozhovorů neovlivňovat informanty svými názory. V případě potřeby jsem se pouze doptávala, zda jsem informace pochopila správně.

Rozhovory byly následně přepsány, z jednotlivých informací byly vybrány nejdůležitější. Názory jednotlivých informantů jsem směřovala k obecným poznatkům. Nejprve byly interpretovány odpovědi a následně byly k vybraným tématům sestaveny metodiky.

11.5 Riziko výzkumné strategie

Vzhledem k hlavnímu cíli diplomové práce jsem zvolila kvalitativní výzkumnou strategii. Nejprve jsem chtěla jako techniku sběru dat zvolit skupinový rozhovor. Tomu mi bránily dvě skutečnosti. První překážkou je velké pracovní vytížení pracovníků OSPOD, kdy nebylo možné dohodnout jeden termín pro skupinu cca 5 pracovníků. Druhou skutečností byla moje obecná úvaha, že se pracovníci při diskusi shodnou na odpovědích a jejich vlastní názor může ustoupit do pozadí. Z těchto důvodů byly rozhovory provedeny individuálně.

Dalším rizikem ve výzkumné strategii je skutečnost, že jsem také sociální pracovnice OSPOD. Snažila jsem se, aby výsledky nebyly ovlivněny tím, jak metodiky vnímám já osobně a jaké metodiky bych preferovala.

Některé OSPOD mají své interní pracovní postupy v rámci standardů kvality, což vnímám také jako riziko výzkumu.

Pracovní postupy výkonu sociálně-právní nelze sjednotit, což ani není cílem této práce. Každá konkrétní situace si vyžaduje individuální přístup. Z vybraných oblastí výkonu sociálně-právní ochrany dětí jsou vytvořeny pouze rámcové postupy řešení, ve kterých je další prostor individuální práci.

11.6 Analýza a interpretace údajů

DC 1. Zjistit klíčové oblasti agendy OSPOD, pro které by bylo možno vytvořit metodiku

Tímto dílčím cílem zjišťuji, jak jsou rozděleny na jednotlivých sociálních odborech oblasti výkonu sociálně-právní ochrany dětí a jaké jsou specializace jednotlivých pracovníků. Tyto skutečnosti jsou důležité pro zjištění oblastí agendy OSPOD a pro následnou tvorbu metodik.

Tazatelské otázky k tomuto dílčímu cíli byly následující:

TO1 Jak jsou rozděleny na Vašem odboru oblasti výkonu sociálně-právní ochrany dětí?

TO2 Jaké specializace jednotliví pracovníci vykonávají?

U tohoto dílčího cíle byly rozdílné odpovědi dle velikosti správního obvodu obce s rozšířenou působností. Některé úřady mají v rámci sociálního odboru úseky, např. úsek péče o dítě a úsek sociální kurately. Nejběžnější rozdělení je v podobě opatrovnictví, sociální kurately a náhradní rodinné péče. Některé úřady nenazývají oblast výkonu sociálně-právní ochrany dětí jako opatrovnictví, ale jako oblast péče o rodinu a děti. Někteří tuto oblast dělí na opatrovnictví a péči o děti uvedené v § 6 ZSPOD.

Specializace jednotlivých pracovníků jsou obdobné a rozdělení závisí opět na velikosti správního obvodu. Specializace jsou rozděleny na náhradní rodinnou péči, sociální kuratel, opatrovnictví, péče o děti uvedené v § 6 ZSPOD, CAN a domácí násilí. I 1 říká, že „specializace je upravena standardy kvality, kdy nemůžou být jednotlivé funkce kumulovány, výjimkou jsou specializace NRP a CAN.“ I 8 říká, že „jeden pracovník péče o rodinu a děti má další specializaci a tou je NRP, druhý pracovník péče o rodinu a děti má specializaci CAN, další pracovník zajišťuje agendu sociálního kurátora a vedoucí odboru má v rámci NRP v náplni práce dohody s pěstouny.

Obecně lze říci, že jednotlivé oblasti výkonu jsou rozděleny na **opatrovnictví, náhradní rodinnou péči, sociální kuratel, péči o děti uvedenou v § 6 ZSPOD** a někteří pracovníci mají další **specializaci v podobě CAN nebo domácího násilí**. Takto jsou rozděleny i oblasti výkonu sociálně-právní ochrany dětí v teoretické části práce a jednotlivé kapitoly směřují k dílčímu cíli 1.

DC 2 Zjistit, v jakých oblastech by sociální pracovníci OSPOD přivítali metodiku.

Po zjištění jednotlivých oblastí výkonu sociálně-právní ochrany dětí jsem si kladla za cíl zjistit, které oblasti jsou dobře metodicky pokryty a které metodiku postrádají. V oblastech dobře metodicky pokrytých jsem také zjišťovala, jaké metodiky sociální pracovníci OSPOD využívají. Sociální pracovníci měli dále určit oblasti, které jsou potřebné pro praxi popsat. Dále jsem zjišťovala, jakým způsobem by měla být metodika popsána, tedy jaký způsob popisu metodiky by byl nejlépe využitelný v praxi.

TO 3 Které oblasti výkonu SPOD jsou dobře metodicky pokryty?

TO 4 Jaké metodiky využíváte?

TO 5 Které oblasti výkonu SPOD nejsou dobře metodicky pokryty?

TO 6 Co shledáváte důležitým metodicky popsat?

TO 7 Jakým způsobem by měla být metodika popsána?

Z odpovědí pracovníků je zřejmé, že **nejlépe je pokryta oblast náhradní rodinné péče**. Na této oblasti se shodli všichni dotazovaní pracovníci. I5 uvádí, *„dobře jsou pokryty otázky např. zprostředkování NRP, podrobně je popsáno sociální šetření, na jaké oblasti se mají sociální pracovníci zaměřit a jaké náležitosti má mít spisová dokumentace.“* Z odpovědí je zřejmé, že je dobře popsána metodika pěstounské péče i pěstounské péče na přechodnou dobu. I8 dále uvedl, *„dobře je také popsána metodika umístování dětí do ZDVOP“*. Sociální pracovníci také v rámci výchovných opatření nebo zprostředkování NRP vedou správní řízení. Většina sociálních pracovníků zastává názor, že i tato oblast je dobře metodicky pokryta. I1 říká, *„velmi dobře je popsána metodika správního řízení, pokud se rodičům či dětem nařizuje odborné poradenství. V této metodice se také uvádí, jaké kroky musí učinit OSPOD, než správní řízení zahájí.“* Informant I2 uvádí, *„že je velmi dobře ve směrnici popsáno vedení spisové dokumentace. Ale způsob vedení spisové dokumentace dítěte je nepraktický, nelogický. Spisy se neustále vyřazují a zařazují se nové, do vyřazených se nemají vkládat záznamy z jednání a k založení nového spisu není zákonný důvod.“*

Sociální pracovníci OSPOD se ve svých odpovědích shodují, že **využívají metodiky MPSV a krajského úřadů**. Nikdo z informantů nesdělil, že by využíval některé z

metodik nebo pracovních postupů, které jsou navrženy neziskovými organizacemi. Někteří pracovníci také zmiňují, že se řídí standardy kvality a na ně navazujícími interními pravidly. I 8 toto dovysvětluje: „*ve standardech kvality máme určeno např., že vstupní vyhodnocení situace dítěte musí být vyhodnoceno do jednoho týdne, pokud je potřebné podrobné vyhodnocení do jednoho měsíce a individuální plán musí být přehodnocen nejpozději do 6 měsíců.*“

Obecně lze říci, že pracovníci OSPOD využívají metodiky MPSV a krajských úřadů. Některé OSPOD mají svá interní pravidla. Interní pravidla mají např. při vedení spisové dokumentace. I2 uvádí, „*že pokud dítěti není možné založit spisovou dokumentaci Om, vede se spis dítěte, kterému není poskytována sociálně-právní ochrana, vedení těchto spisů je v interním předpisu.*“

Někteří pracovníci dále uvádí, že je velké množství metodik, vždy zaměřených na jednu oblast např. vyhodnocování a individuální plány, případové konference. Krajské úřady také zasílají OSPOD na vědomí vyjádření MPSV k jednotlivým problematikám, jako jsou např. otázky výkonu kolizního opatrovnictví nebo sledování ústavní výchovy a s tím spojené návštěvy rodičů a dětí.

Z výše uvedeného je patrné, že **dostatek metodik je v náhradní rodinné péči, pro umíst'ování dětí do ZDVOP, ke správnímu řízení vedeném OSPOD.** Rozdílné jsou odpovědi v problematice CAN, kdy I 6 a I 12 odpovídají, že je dobře popsána problematika CAN, čtyři informanti sdělují, že problematika CAN není dobře metodicky popsána.

Z rozhovorů je patrné, že jsou oblasti, které nejsou metodicky dobře pokryté. **Nejvíce diskutovaným tématem byla oblast sociální kurately.** I6 uvádí: „*u kurately není žádná aktuální metodika, metodická příručka pro sociální kuratelu byla zrušena,*“ I5 se domnívá, „*že není dobře popsáno kolizní opatrovnictví, syndrom CAN, domácí násilí*“. Ke koliznímu opatrovnictví dále uvádí: „*vždy jsme prováděli šetření v rodině, nyní si má sám soud, pokud chce vědět, jak dítě bydlí, provést ohledání. Praxe soudů není sjednocena. Klade se důraz na kolizního opatrovníka jako na opatrovníka procesního.* I 2 ke koliznímu opatrovnictví uvádí, „*není dobře metodicky pokryta oblast schvalování právního jednání. Jsme jmenováni opatrovníkem ve schvalování právních úkonů např. ve věcech dědických, převodu majetku, péče o majetek nezletilých dětí.*“

Pět informantů se shodlo, že dobře není metodicky pokryta ústavní výchova. Informat I 3 uvádí, že ústavní výchova je vnímána velmi negativně, pokud je pak dítě v ústavní péči, OSPOD má řadu povinností, které by mohly být v metodice popsány.

Sociální pracovníci se shodovali na tom, že ty oblasti, které nejsou dobře metodicky pokryty, shledávají důležitým popsat. Objevovaly se ale také další návrhy, které nebyly zařazeny v předchozí otázce. I 14 uvádí, „ocenila bych třeba metodiku k poskytování preventivní a poradenské činnosti, k výkonu sociálně-právní ochrany s oběťmi trestného činu a k práci s rodiči ve dlouhotrvajícím konfliktu.“ Většina dotazovaných se shodla, že je třeba metodicky pokrýt sociální kuratelu, I 6 uvádí, „v současné době je však také problém ten, že chybí kapacitně zařízení, kam umístit problémové děti. I 13 uvádí,“ v rámci sociální kurately se setkávám s problémem, že v současné době mají některé děti velkou volnost, nerespektují autority rodičů ani učitelů, volný čas tráví na sociálních sítích, chodění do školy nepokládají za důležité, nejsou si ani vědomy povinností, jen svých práv.

Někteří informanti shledávají důležitým popsat také náhradu škody, pokud je dítě jako oběť trestného činu. Pro přehlednost uvádím oblasti, které sociální pracovníci shledávají důležitým popsat v pořadí, od nejvíce zastoupeného po nejméně

- 1) Sociální kuratela
- 2) Kolizní opatrovnictví
- 3) Ústavní výchova
- 4) Syndrom CAN
- 5) Domácí násilí
- 6) Preventivní a poradenská činnost, výkon sociálně-právní ochrany s rodiči v dlouhotrvajícím konfliktu, výkon SPO s oběťmi trestného činu

K otázce, jakým způsobem by měla být metodika popsána, jsou odpovědi téměř shodné. **Metodiky by měly být stručné, konkrétní, praktické.** I 1 např. uvádí: *metodika by měla být stručná, praktická, tzv. bez omáčky a měla by odkazovat na příslušné paragrafy jednotlivých zákonů.* I 8 uvádí, *metodika by měla být popsána konkrétně, prakticky, systémově. Systémově myslím, v návaznosti na další instituce, sociální služby. Přivítala bych, kdyby konkrétní metodika nebyla psána obecně, ale byla vypracována pro konkrétní OSPOD jako součást vnitřních pravidel.*“

Pokud obecně shrnu názory sociálních pracovníků, požadují stručné, přehledné metodiky, které jsou v souladu s platnou legislativou a s uplatněním metod sociální práce.

Z výzkumu, který byl proveden, jsem požadavky na metodiku interpretovala takto: **Na sociálních odborech jsou oblasti výkonu rozděleny dle počtu pracovníků a velikosti správního obvodu. Jedná se o oblast kolizního opatrovnictví, NRP, sociální kurately, péče o děti v § 6 ZSPOD. Dalšími specializacemi je problematika CAN a domácí násilí. Sociální pracovníci využívají metodik MPSV, krajského úřadu a dále se řídí interními předpisy. Sociální pracovníci se shodují, že není dobře metodicky pokryta oblast sociální kurately a kolizního opatrovnictví. Důležitým metodicky popsat shledávají sociální pracovníci mj. sociální kuratelu, kolizní opatrovnictví, ústavní výchovu, syndrom CAN a domácí násilí. Požadavkem na metodiku je převážně její stručnost, přehlednost, praktičnost.**

12 Proces tvorby metodiky ze strany výzkumnice

Výkon sociálně-právní ochrany dětí je velmi široký pojem, ke kterému je vázáno mnoho právních předpisů, metodik a metod sociální práce. Metodiky, které budou na základě výzkumu navrženy, budou dle požadavků sociálních pracovníků stručné a co nejvíce praktické. Výkon práce sociálně-právní ochrany dětí však nemá přesná pravidla a postupy. Navržené metodiky jsou spíše přehledem praktických postupů, potřebných v rámci vybraných oblastí.

Pro účely této práce bude k dílčímu cíli 3 vypracováno 5 metodik dle preferencí stanovených pracovníky OSPOD. Metodicky bude popsána sociální kuratela, kolizní opatrovnictví, ústavní výchova, syndrom CAN a domácí násilí. K sociální kuratele je však nutné uvést, že se jedná o tak širokou agendu, že není možné popsat všechny okruhy činnosti sociálního kurátora. Obecně tedy bude popsána sociální práce kurátora pro děti a mládež s několika specifikacemi, které se této agendy týkají. Metodiky si nekladou za cíl obsáhnout veškerou problematiku, ale stanovit rámcový přehled s možností dalších individuálních aktivit, dle uvážení sociálního pracovníka.

Metodika č. 1

Sociální kuratela

Pro tuto metodiku je důležitá kapitola 7 a 8 teoretické části.

Práce kurátora pro děti a mládež se v základu neliší od práce sociálního pracovníka OSPOD. Sociální kurátor využívá nástroje dle ZSPOD a využívá stejné metody sociální práce. Kuratela pro děti a mládež má svůj základní právní rámec v ZSPOD a ZSM.

Při výchovných problémech dětí se klade velký důraz na vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny. Stanovují se potřeby dětí a rodičů a individuálně se plánují jednotlivé cíle. Kurátor pro děti a mládež spolupracuje se školskými zařízeními, lékaři, sociálními službami, probační a mediační službou a dalšími. Dále pomáhá rodičům s jejich rodičovskými kompetencemi a zároveň se snaží vést dítě k vlastní odpovědnosti, povinností a vhodnému trávení volného času.

Velmi důležité je vedení rozhovoru s dítětem. Důležité je zaměřit dle konkrétní situace mj. na vztah s rodiči, sourozenci, vrstevníky, spolužáky. Dále zajímat se o školu, zájmovou činnost, vrstevnickou partu.

Situace dítěte a jeho rodiny je pravidelně přehodnocována a je sestavován nový IPOD, dle aktuální situace.

Specifikem práce sociálního kurátora je soudní řízení v trestních věcech nezletilých dětí.

ZSM stanoví, kdo je mladistvý, podmínky jeho trestní odpovědnosti, účel a ukládání opatření. Mladistvý je ten, kdo v době spáchání trestného činu dovršil 15. rok a nepřekročil 18. rok. V řízení u soudu, vedeném proti mladistvému je OSPOD účasten jako zvláštní procesní účastník. OSPOD má právo na doručení obžaloby, na vyznění o hlavním líčení a na doručení rozhodnutí, které se mladistvého týká. OSPOD má dále právo činit návrhy, dávat vyslychaným otázky a má právo závěrečné řeči, která mu přísluší až po závěrečné řeči mladistvého. OSPOD má také právo podávat opravné prostředky ve prospěch mladistvého, a to i proti jeho vůli.

OSPOD na vyžádání soudu podává podrobnou zprávu o osobních, rodinných a sociálních poměrech mladistvého.

Mladistvým soud neukládá tresty, ale opatření, která jsou dle ZSM rozdělena na opatření výchovná, ochranná a trestní.

Mezi výchovná opatření patří:

- Dohled probačního úředníka
- Probační program
- Výchovná povinnost
- Výchovná omezení
- Napomenutí s výstrahou

Účelem těchto opatření je usměrnění způsobu života mladistvého a dále prevence před dalším pácháním provinění.

Ochranná opatření:

- Ochranné léčení
- Zabezpečovací detence
- Zabraní věci nebo jiné majetkové hodnoty
- Ochranná výchova

Účelem těchto opatření je kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého a dále chránit společnost.

Mezi trestní opatření patří:

- Obecně prospěšné práce
- Peněžité opatření
- Peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu
- Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty
- Zákaz činnosti
- Vyhoštění
- Domácí vězení
- Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce
- Odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu
- Odnětí svobody odložené na zkušební dobu s dohledem
- Odnětí svobody nepodmíněné

Tato opatření mají za úkol napomáhat k vytvoření vhodných podmínek pro další vývoj mladistvého, kdy má převažovat výchovný prvek.

V soudních řízení ve věcech dětí mladších 15 let, které nejsou trestně odpovědné vystupuje OSPOD v roli procesního účastníka řízení. Opatrovníkem dítěte je vždy advokát. V průběhu celého řízení se dítěti mladšímu 15 let poskytuje zvláštní zacházení, jehož cílem je zamezit negativním dopadům na psychiku dítěte. Nikdo nesmí např. zveřejnit informaci, která vede ke zjištění jména a příjmení jak mladistvého, tak i dítěte mladšího 15 let.

Také dítěti mladšímu 15 let, které se dopustilo činu jinak trestného, se může uložit opatření vedoucí k nápravě. Jedná se o:

- Výchovnou povinnost
- Výchovné omezení
- Napomenutí s výstrahou
- Zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče
- Dohled probačního úředníka
- Ochrannou výchovu

OSPOD na vyžádání podává soudu podrobnou zprávu o osobních, rodinných a sociálních poměrech dítěte.

Kurátor pro děti a mládež se také účastní výsledků dětí mladších 18 let.

Výslech osoby mladší osmnácti let je upraven v § 102 trestního řádu - k výslechu se přibere orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo jiná osoba, která má zkušenosti s výchovou mládeže. Ke správnému provedení výslechu, mohou být přibráni i rodiče. Osoby, které byly takto přibrány, mohou navrhnout odložení úkonu na pozdější dobu a v průběhu provádění takového úkonu navrhnout jeho přerušování nebo ukončení, pokud by provedení úkonu nebo pokračování v něm mělo nepříznivý vliv na psychický stav vyslýchané osoby. Nehrozí-li nebezpečí z prodlení, orgán činný v trestním řízení takovému návrhu vyhoví.

Další úloha OSPOD

OSPOD má dále možnost podat návrh k soudu na:

- Změnu nebo zrušení výchovných opatření

- Upuštění od výkonu ochranné výchovy
- Propuštění z ochranné výchovy
- Podmíněné umístění mimo výchovné zařízení, ve kterém se vykonává ochranná výchova
- Prodloužení ochranné výchovy
- Změnu ochranné výchovy na ústavní a naopak

Sociální kurátor také úzce spolupracuje se školskými zařízeními pro výkon ústavní a ochranné výchovy, případně s věznicemi, kde pravidelně sleduje dodržování práv nezletilých dětí a mladistvých, umístěných v těchto zařízeních.

Ochranná výchova

Rozhodnout o ochranné výchově může pouze soud a k jejímu uložení může dojít obligatorně (povinně) nebo fakultativně (pokud ji soud uzná za vhodnou).

Ochranná výchova může být uložena mladistvému a také osobě mladší 15 let. Dítěti mladšímu 15 let lze uložit ochrannou výchovu pouze v občanskoprávním řízení. Povinně se nařizuje ochranná výchova, pokud dítě dovršilo dvanáctý rok věku a spáchalo čin, za který trestní zákon dovoluje uložení výjimečného trestu. Fakultativně pak tehdy, jestliže je to nutné k zajištění jeho řádné výchovy.

Mladistvému se ochranná výchova ukládá v trestním řízení. Soud může ochrannou výchovu uložit, pokud o výchovu mladistvého není náležitě postaráno nebo jeho dosavadní výchova byla zanedbána nebo to vyžaduje prostředí, v němž mladistvý žije, neboť neposkytuje záruku náležité výchovy. Ochranná výchova trvá do doby, dokud to vyžaduje její účel, nejdéle do dovršení 18 let. Soud může také ochrannou výchovu prodloužit do 19 let.

Stejně tak jako u ústavní výchovy, ZSPOD stanoví kurátorovi pro děti a mládež povinnost navštívit minimálně jednou za tři měsíce dítě s uloženou ochrannou výchovou a jednou za tři měsíce také jeho rodiče. OSPOD zasílá také na žádost zařízení souhlas/nesouhlas s návštěvou dítěte u rodičů, či osob dítěti příbuzných nebo blízkých. Na rozdíl od ústavní výchovy dobu 30 dnů nelze prodloužit.

Metodika č. 2

Kolizní opatrovnictví

Pracovní postupy výkonu kolizního opatrovnictví navazují na kapitolu 5. V této kapitole jsou také popsány nejednotné úvahy o výkonu kolizního opatrovnictví.

V řízení soudu ve věcech péče o nezletilé dítě je dítěti jmenován kolizní opatrovník. Je to z toho důvodu, že děti nemají procesní způsobilost, nemohou v řízení samy jednat a musejí být zastoupeny. Vzhledem k tomu, že rodiče mohou být v kolizi /střetu/ zájmů, tedy mohou upřednostňovat svá práva, před právy dítěte, je dítěti jmenován opatrovník. Tím je zpravidla jmenován místně příslušný OSPOD /dle trvalého bydliště dítěte/.

Opatrovník v řízení zastupuje dítě a hájí jeho nejlepší zájem. Seznamuje dítě s projednávanou věcí, zjišťuje jeho názor a zjištěný názor dítěte prezentuje soudu. Úkolem opatrovníka není zjištěný názor dítěte obhajovat a prosazovat, ale hájit nejlepší zájem dítěte.

Nejčastěji je rodiči podáván návrh na úpravu péče a výživného na dobu před a po rozvodu manželství, příp. jen na dobu po rozvodu manželství. Nesezdané páry podávají pouze návrh na úpravu péče a výživného. Dalším návrhem je pak návrh na zvýšení výživného a návrh na úpravu styku.

Pro sociálně- právní poradenství ohledně rozvodu manželství či úpravy péče a výživného nesezdaných párů, je důležitá kapitola 4 teoretické části.

Výkon kolizního opatrovnictví

Kolizní opatrovník může vykonávat všechna procesní práva účastníka řízení. Mezi jeho základní a procesní práva patří:

- právo účastnit se jednání
- právo nahlížet do spisu
- právo vyjádřit se k osobě soudce z hlediska jeho podjatost
- právo vyjadřovat se k návrhům a důkazům a také sám navrhnout důkazy
- právo pokládat otázky
- právo na závěrečný návrh

- právo na odvolání

Úprava péče a výživného

Kolizní opatrovník vede rodiče k tomu, aby uzavřeli dohodu, která je v zájmu dítěte.

Kolizní opatrovník si zpravidla pozve oba rodiče k jednání a vysvětlí jim úlohu kolizního opatrovníka. Poskytne rodičům sociálně-právní poradenství, tedy seznámení s možnostmi úpravy péče a zajímá se o názor dítěte.

Možnosti úpravy péče

Výlučná péče /přímá péče jednoho z rodičů/ dítě žije s jedním z rodičů, druhému z rodičů je stanovena vyživovací povinnost, která odpovídá jeho majetkovým možnostem a schopnostem a potřebám dítěte. Druhý rodič se pak podílí na výchově formou styku. Rodiče se na tomto styku mohou domluvit /ústní dohoda, mimosoudní dohoda/ nebo o styku může na návrh jednoho z rodičů rozhodnout soud.

Společná péče – není podmínkou, že rodiče mají společné bydliště, musí být však předpoklad, že se na všech záležitostech, které se týkají dítěte, domluví. Rodiče pak pečují o dítě podle jejich aktuální dohody a na úhradě potřeb dítěte se domlouvají.

Střídavá péče znamená, že dítě je po určitý časový úsek v péči jednoho z rodičů a další časový úsek v péči druhého. Tyto úseky nemusí být stejné, např. týden a týden, ale i 9 dní a 5 dní. Při střídavé péči by měl být předpoklad, že se rodiče na péči domluví, jsou schopni spolu bezproblémově komunikovat a domlouvat se na záležitostech, které se jejich dítěte týkají. Je však vždy na zvážení, zda je v zájmu dítěte neustálé stěhování od jednoho z rodičů k druhému.

Sporné řešení úpravy péče a výživného

V případě, že rodiče nejsou schopni a ochotni domluvit se na úpravě péče a výživného, je s rodiči probrána situace podrobněji, kolizní opatrovník prošetřuje důkladněji poměry dítěte i rodičů.

Je možné např.

- provést sociální šetření v bydlišti každého z rodičů

- vyžádat zprávy ze školských zařízení, aby se vyjádřili k chování dítěte, k péči rodičů apod.
- rodičům může být doporučena odborná pomoc v podobě rodinné či manželské poradny nebo může být i nařízena odborná pomoc v rámci výchovných opatření /dle § 12 ZSPOD může OSPOD vydat rozhodnutí o uložení povinnosti využít pomoc odborného poradenského zařízení/
- pokud je dítě dostatečně rozumově vyspělé, kolizní opatrovník zjišťuje názor dítěte i mladšího 12 let.

Při úvaze, k jaké formě péče se přiklonit je potřebné brát ohled mj. na osobnost dítěte, zejména na jeho vlohy a schopnost. Dále je důležité přihlédnout k životním poměrům rodičů, k citové orientaci dítěte a k výchovným schopnostem rodičů. Je důležité posoudit stabilitu výchovného prostředí, zachování vazby s druhým rodičem, vazbu mezi sourozenci, citové vazby s prarodiči či dalšími osobami dítěti blízkými. Důležitým aspektem je také skutečnost, který z rodičů o dítě dosud pečoval a u kterého z rodičů jsou lepší předpoklady pro výchovu dítěte. Důležitý je také názor dítěte.

Během soudního řízení je proveden důkaz výslechem obou rodičů, kolizní opatrovník jim může klást otázky k doplnění.

V případě, že není stále ze šetření i z provedených důkazů patrné, který z rodičů by byl lepším vychovatelem, je možné u soudního jednání navrhnout další důkazy, např. znalecké posudky, výslech svědka apod.

Po dokončeném důkazním řízení má každý z účastníků právo na přednesení závěrečné řeči, kolizní opatrovník sděluje svoje stanovisko s jeho odůvodněním. Není vhodné ponechávat rozhodnutí na uvážení soudu.

Po obdržení rozsudku o úpravě péče a výživného si každý z účastníků může podat do 15 dnů odvolání.

Zvýšení výživného

Výživné není součástí rodičovské odpovědnosti.

U soudního jednání jsou důležité majetkové možnosti a schopnosti rodičů a potřeby dětí, které budou zjištěny u soudního řízení výslechem rodičů. Není třeba provádět šetření, důkazní břemeno nese soud. Pro tento účel soud zjišťuje výdělkové možnosti a

schopnosti rodičů, příp. další majetek apod. Orientační výživné je uvedeno v tabulce Ministerstva spravedlnosti /viz příloha 2/.

Pro nezletilé dítě lze stanovit výživné až 3 roky zpětně, avšak rodič musí uvést důvod, proč nežádal o zvýšení výživného již dříve.

Při úvahách o výši výživného je potřebné vzít v potaz, jak se druhý rodič podílí na péči o dítě, zda hradí potřeby i nad rámec stanoveného výživného. Dále se zjišťují potřeby dítěte s ohledem na jeho věk, potřeby spojené se školským zařízením, jeho zdravotním stavem apod.

Návrh na úpravu styku

Návrh na úpravu styku podává zpravidla rodič, kterému je bráněno ve styku druhým rodičem nebo rodič, který není spokojen s frekvencí styku. Soud upravuje styk s rodičem pouze v případě, že se o něm rodiče nedohodnou. I v tomto případě má kolizní opatrovník vést rodiče k dohodě, je možné být také prostředníkem při sepsání mimosoudní dohody o styku /viz příloha 3/

Každá úprava styku je velmi individuální a vychází z prošetřených poměrů. Zde může kolizní opatrovník opět pro svoji potřebu provést šetření. Důležitý je názor dítěte na rozsah styku, jeho zájmová činnost, která by neměla být stykem s rodičem omezována.

Obvyklý styk je 1 za 14 dní od pátku do neděle, 14 dní o letních prázdninách a střídání vánočních svátků či jarní prázdniny v lichém a sudém roce. Není ale výjimkou styk také v pracovní dny v odpoledních hodinách, styk na jeden den o víkendu bez přespaní. Vždy je třeba velmi individuálně posoudit situaci dle věku dítěte a dle možností a schopností rodiče zabezpečit péči o nezletilého.

V případě nejasností lze opět navrhnout znalecký posudek jako další důkazní prostředek pro soudní rozhodnutí.

Metodika č. 3

Ústavní výchova

Pracovní postup týkající se ústavní výchovy navazuje na kapitolu 6. 6 teoretické části.

Ústavní výchova je jednou z forem náhradní výchovy. Soud rozhodne o nařízení ústavní výchovy tehdy, je-li výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav nebo řádný vývoj vážně ohrožen nebo narušen a jsou-li důvody, pro které rodiče nemohou péči o dítě zabezpečit. O ústavní výchově soud rozhodne, pokud ostatní opatření nevedla k nápravě. Soud má vždy dát přednost svěřeni dítěte do péče fyzické osoby.

Důvodem ústavní výchovy nemohou být samy o sobě jen nedostatečné bytové a majetkové poměry, jestliže jsou rodiče jinak způsobilí zabezpečit řádnou výchovu dítěte.

V případě, že OSPOD zjistí, že není řádně zabezpečována péče o dítě, OSPOD provede podrobné prošetření poměrů v rodině.

- Šetření v rodině – zjištění situace dítěte, kompetencí rodičů k zajišťování potřeb dítěte apod. viz vzor vyhodnocení v příloze 1.
- Dle uvážení a potřebnosti lze vyžádat zprávy dle § 53 ZSPOD /školská a zdravotnická zařízení, sociální služby apod./
- Podle zjištěných potřeb je vytvořen individuální plán dítěte s návazností na sociální služby např. sociálně-aktivizační službu. Důležitá je motivace rodičů či osob odpovědných za výchovu ke spolupráci.
- Individuální plán dítěte se pravidelně přehodnocuje.
- Lze domluvit pomoc s širší rodinou.
- Může být svolána případová konference. Případová konference má být svolána vždy, pokud hrozí odebrání dítěte z rodiny. Výjimkou je skutečnost, že je případová konference vyhodnocena jako nadbytečná.

Před podáním návrhu na ústavní výchovu OSPOD vždy zjišťuje, zda je nějaká příbuzná nebo osoba blízká, která by mohla dítě převzít do péče.

V případě, že problémy v rodině jsou závažné, tedy je - li ohrožena výchova dítěte nebo jeho řádný vývoj, může podat OSPOD návrh na nařízení ústavní výchovy. Soud řízení zahájí a opatrovníkem jmenuje jiný OSPOD než ten, který návrh podal.

OSPOD v návrhu uvádí, ve kterém zařízení má být ústavní výchova realizována s přesnou adresou zařízení.

Soud pak v rozhodnutí, kterým nařizuje ústavní výchovu, označí zařízení, do kterého má být dítě umístěno. Přihlédne k zájmům dítěte, vyjádření OSPOD a dbá na to, aby bylo co nejbližší bydlišti rodičů nebo jiných osob dítěti blízkých. Ústavní výchova se nařizuje na dobu tří let. Tuto dobu lze prodloužit před uplynutím tří let, a to opět na dobu dalších tří let.

Pokud soud nařídí ústavní výchovu, OSPOD po právní moci rozhodnutí soudu o nařízení ústavní výchovy sjedná dobu a místo přijetí dítěte do příslušného zařízení, které je označeno v rozhodnutí soudu. Vyzve přitom rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu, aby dítě ve stanoveném termínu předali určenému zařízení, ve stanoveném čase. OSPOD může se souhlasem rodičů či osob odpovědných za výchovu zabezpečit předání sám. Pokud se rodiče či osoby odpovědné za výchovu nepodrobí rozhodnutí soudu, podává OSPOD návrh k soudu na výkon rozhodnutí.

OSPOD má dále povinnosti vyplývající ze ZSPOD § 29, - **sledování výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy.**

Účelem je sledování dodržování práv dítěte v ústavní výchově, a to bez ohledu, kdo je zřizovatelem nebo provozovatelem zařízení. Zaměstnanci příslušného OSPOD se ukládá povinnost pravidelně v zařízení navštěvovat děti, kterým byla nařízena ústavní nebo uložena ochranná výchova. **Návštěvy musí být realizovány alespoň jednou za tři měsíce. OSPOD při těchto návštěvách sleduje mj. vývoj dítěte, vyhodnocuje, zda stále trvají důvody pro jeho pobyt v ústavním zařízení.**

Další povinností OSPOD je návštěva rodiče dítěte, kterému byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova. Tato návštěva musí být také realizována jednou za tři měsíce. Účelem těchto návštěv je poskytnutí pomoci rodiči, aby si mohl uspořádat rodinné poměry tak, aby se dítě mohlo vrátit zpět do jeho péče /pomoc při řešení bytových, finančních problémů nebo pomoc při spolupráci s úřady práce nebo jinými úřady/. Pokud rodič odmítne s OSPOD spolupracovat, je potřebné zapsat tuto

skutečnost do spisu. Je také žádoucí, aby rodič odmítnutí návštěv sociálního pracovníka podepsal.

U realizace návštěv dítěte nelze použít institut dožadání, u realizace návštěv rodičů je institut dožadání možný.

Pobyt dítěte mimo ústav

Ředitel ústavního zařízení může jen po předchozím písemném souhlasu obecního úřadu obce s rozšířenou působností povolit dítěti pobyt u rodičů, popřípadě jiných fyzických osob, a to nejvýše v rozsahu 30 kalendářních dnů při prvním pobytu u těchto osob. Tato doba, s výjimkou ochranné výchovy, může být prodloužena.

Při vydávání písemného souhlasu OSPOD přihlíží k rodinnému a sociálnímu prostředí, ve kterém bude dítě pobývat a k individuálnímu plánu ochrany dítěte.

V případě pobytu u jiných fyzických osob než rodičů, prarodičů či sourozenců se posuzuje jejich bezúhonnost. Pro účely vydání souhlasu může OSPOD požádat krajský úřad o odborné posouzení fyzické osoby, u které má dítě pobývat.

Metodika č. 4

Problematika CAN

Syndrom CAN - syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte

Hlavní úkoly OSPOD:

- Vyhledávání dětí
- Přijímání oznámení
- Vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny
- Individuální plán ochrany dítěte
- Řešení situace

Vyhledáváním dětí se rozumí mj. spolupráce se školami, praktickými lékaři, sociálními službami, pravidelné schůzky týmu pro děti a mládež apod.

Každé oznámení i anonymní má být prošetřeno, dítěti založena spisová dokumentace. Odm, s tím, že po vyhodnocení situace bude dítěti buď dále poskytována sociálně-právní ochrana nebo bude spis ze základní evidence vyřazen.

Je nutné zhodnotit potřebu aktuálnosti zásahu a pořadí níže uvedených opatření, dle konkrétního případu

Je potřebné věnovat pozornost:

- Obsahu upozornění – zda je dítě ohroženo aktuálně nebo se jedná o dlouhodoběji sledovanou situaci
- Osobě oznamovatele – zda se jedná o anonymní oznámení, oznámení praktického lékaře, školy či fyzické osoby např. souseda)

Pokud je z okolností případu zřejmé, že původcem týrání, zneužívání nebo zanedbávání není rodič, je nutné ho okamžitě o zjištěných skutečnostech vyrozumět, stejně tak jiné osoby odpovědné za výchovu.

Je nutné provést prošetření poměrů.

Důležité je kontaktovat školské zařízení, praktického lékaře, aby se vyjádřili k dané situaci, k osobě dítěte, k péči rodičů a uvedli další skutečnosti důležité pro dokreslení situace rodiny. Dále dle uvážení a potřebnosti vyžádat zprávy dle § 53 ZSPOD /školská a zdravotnická zařízení, sociální služby apod./

Šetření v místě, kde se dítě zdržuje, by mělo být provedeno dvěma pracovníky OSPOD. Cílem šetření je posoudit míru a akutnost ohrožení, zmapovat podmínky, ve kterých dítě vyrůstá. Je potřebné také zaměřit pozornost na sourozence v rodině a širší rodinu. Podle konkrétní situace je vhodné kontaktovat Policii ČR a domluvit spolupráci, příp. předjednat umístění dítěte do bezpečného prostředí.

V případě, že se dítě zdržuje jinde, než v místě bydliště, může pracovník OSPOD dle § 53 ZSPOD navštívit dítě např. ve škole nebo v místě zájmového kroužku. Při pohovoru s dítětem je potřebná ohleduplnost a citlivý přístup k dítěti. Při pohovoru ve škole může být rozhovoru přítomen školní psycholog, třídní učitel nebo výchovný poradce. Školská zařízení mají po domluvě s pracovníky OSPOD zajistit vhodný prostor pro pohovor s dítětem.

V případě, že je situace vyhodnocena tak, že je ohroženo zdraví a život dítěte, provádí OSPOD okamžité opatření.

1) Zajištění bezpečí dítěte

- podání předběžného opatření dle § 452 ZŘS, které bude odůvodněno, bude uvedeno, komu má být dítě předáno /ZDVOP, pěstounská péče na přechodnou dobu – je potřebné předem zjistit na krajském úřadě, zda je některý z pěstounů aktuálně k dispozici, případě svěřen do péče jiné osoby /osoba blízká dítěti/

K návrhu na předběžné opatření je nutné doložit důkazy, které má OSPOD k dispozici.

2) Oznámit bez odkladu věc Policii ČR nebo státnímu zástupci

OSPOD má povinnost dle § 51 SPOD oznámit skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán na dítěti trestný čin nebo že dítě bylo použito ke spáchání trestného činu.

Při podání oznámení je vhodné požádat Policii ČR nebo státního zástupce o vyrozumění o učiněných opatřeních, a to s odkazem na §53 ZSPOD. /sdělení údajů pro poskytování sociálně-právní ochrany dětí/

OSPOD dále může být přítomen výslechu dítěte:

Výslech osoby mladší osmnácti let je upraven v **§ 102 trestního řádu** - k výslechu se přibere orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo jiná osoba, která má zkušenosti s výchovou mládeže. Ke správnému provedení výslechu, mohou být přibráni i rodiče. Osoby, které byly takto přibrány, mohou navrhnout odložení úkonu na pozdější dobu a

v průběhu provádění takového úkonu navrhnout jeho přerušování nebo ukončení, pokud by provedení úkonu nebo pokračování v něm mělo nepříznivý vliv na psychický stav vyslychané osoby. Nehrozí-li nebezpečí z prodlení, orgán činný v trestním řízení takovému návrhu vyhoví.

V dalším řízení má být výslech téže osoby proveden znovu, jen v nutných případech. V řízení před soudem je možno provést důkaz přečtením protokolu nebo přehráním obrazového a zvukového záznamu pořízeného o výslechu provedeném prostřednictvím videokonferenčního zařízení. Osoba, která byla k výslechu přibrána, se podle potřeby vyslechne k správnosti a úplnosti zápisu, k způsobu, jímž byl výslech prováděn.

V případě, že není třeba řešit situaci okamžitě, ale byly shledány důvody pro poskytování sociálně-právní ochrany dětí, provede se podrobné vyhodnocení situace dítěte na základě provedeného šetření v rodině, pohovoru s dítětem, v širší rodině, ve školských zařízeních, u praktického lékaře apod. Na vyhodnocení navazuje individuální plán ochrany dítěte s jednotlivými cíli pro zainteresované osoby.

Vzor možného vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny a individuálního plánu dítěte je v příloze č. 1.

Dle situace a vyjádření dítěte je možné svolat případovou konferenci s účastí odborníků /pedagog, psycholog, terapeut apod./ a domluvit konkrétní cíle ke zlepšení situace.

Další možnosti řešení situace:

- Zajištění odborné pomoci dítěti a jeho rodině
- Dohled nad výchovou dítěte (OSPOD uloží ve správním řízení, nebo podá návrh k soudu /soudní dohled/)
- Úzká spolupráce s rodinou, dítětem, lékařem, školskými zařízeními, pravidelné šetření v domácnosti
- Zajištění sociálně-aktivizační služby

Situace v rodině je následně OSPOD monitorována a přehodnocována dle aktuální situace.

Metodika č. 5

Domácí násilí

Nezletilé dítě může být **přímou obětí** domácího násilí – pokud je vůči němu směřováno fyzické, psychické nebo sexuální násilí – jedná se o dítě ohrožené dle §6 ZSPOD

- Rodiče řádně nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti /§6 odst. 1 písm. a/
- Na dítěti byl spáchán trestný čin nebo je podezření za spáchání takového činu /§6 odst.1 písm. e/

Dítě, které je přímou obětí domácího násilí, je dítětem ohroženým syndromem CAN /viz metodika č. 4/

Dítě je **nepřímou obětí** domácího násilí, jestliže je přítomno domácímu násilí, k němuž dochází mezi rodiči, osobami odpovědnými za výchovu nebo osobami žijícími ve společné domácnosti s dítětem.

Dítě, které je přímou nebo nepřímou obětí trestného činu, je nutné vždy zařadit jako dítě ohrožené dle § 6 ZSPOD.

Právní ochrana před domácím násilím

Institut vykázání

Policisté mohou na místě rozhodnout o vykázání násilné osoby ze společného obydlí, a to **na dobu 10 dnů** (z.č. 273/2008 O Policii ČR §44- §47).

Pachatel domácího násilí je povinen:

- Opustit neprodleně prostor vymezený policistou
- Zdržet se vstupu do vymezeného prostoru
- Zdržet se styku s osobou ohroženou domácím násilím
- Vydat policistovi všechny klíče od společného obydlí

Policista je povinen zaslat kopii úředního záznamu o vykázání

- OSPOD (pokud ve společném obydlí žije nezletilé dítě)

- Příslušnému soudu
- Intervenčnímu centru

Intervenční centrum

Je specializované zařízení sociálních služeb pro osoby ohrožené domácím násilím.

V případech vykázaní násilné osoby ze společného obydlí, má intervenční centrum povinnost nabídnout ohrožené osobě pomoc nejpozději do 48 hodin od doručení úředního záznamu Policie ČR o vykázaní.

Intervenční centrum by mělo navštívit ohroženou osobu v místě, kde se zdržuje.

Rozsah služeb intervenčního centra:

- Sociálně-terapeutická činnost
- Poskytnutí poradenství a pomoci ohrožené osobě při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí
- Poskytování ubytování
- Poskytnutí stravy nebo pomoci při zajištění stravy
- Telefonická krizová pomoc

Součástí služeb intervenčního centra je zajištění spolupráce a vzájemné informovanosti mezi intervenčním centrem, poskytovateli jiných sociálních služeb, OSPOD, Policií ČR i ostatními orgány veřejné správy. Intervenční centrum plní koordinační roli ve vzájemné spolupráci zainteresovaných institucí při řešení domácího násilí.

Oběť může dále v 10ti denní lhůtě vykázaní podat návrh k soudu na vydání tzv. předběžného opatření – soud pak může násilné osobě uložit, aby společné obydlí opustila, a aby označené osoby nekontaktovala. **Předběžné opatření trvá 1 měsíc, může být prodloužováno až jeden rok.** Soud může rozhodnout o prodloužení pokud:

- Před uplynutím doby jednoho měsíce od vykonatelnosti předběžného opatření bylo u soudu zahájeno např. řízení o rozvodu, řízení o úpravě péče a výživného.
- Navrhovatel podal soudu návrh na prodloužení doby trvání předběžného opatření

Oběť může také podat trestní oznámení.

Úloha OSPOD

Činnost OSPOD je primárně založena na řešení situace nezletilého dítěte a přijetí opatření potřebných jeho zájmu.

Po zjištění případu ohroženého dítěte je úlohou OSPOD situaci v rodině prošetřit a vyhodnotit. Možné úkony:

- Projednání celé záležitosti s rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu, zjištění, jak v rodině bude dále zajištěna bezpečnost dítěte a oběti /monitorování situace, zda se oběť opět nevrátila k agresorovi, zda má oběť tendenci chování agresora omlouvat, svalovat vinu na sebe apod./
- Provedení pohovu s nezletilým dítětem /s přihlédnutím k věku a jeho rozumové vyspělosti/ (je žádoucí, aby pohovor byl proveden bez přítomnosti rodičů, vhodným prostředím je např. škola nebo jiné zařízení, které dítě navštěvuje)
- Poskytnutí nebo zprostředkování odborné poradenské pomoci rodičům či dítěti dle konkrétních potřeb
- Šetření v místě bydliště dítěte.
- Vyžádání potřebných údajů od jiných osob, orgánů a subjektů /spolupráce se školou, praktickým lékařem, sociálně-aktivizační službou apod.

OSPOD může uložit výchovné opatření dle § 13 ZSPOD (zejména napomenutí, dohled)

Dle § 12 ZSPOD může OSPOD vydat rozhodnutí o uložení povinnosti dítěti či rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte, využít pomoc odborného poradenského zařízení

OSPOD dále může podat na soud návrhy na ochranu dítěte jedná se zejména o:

- Návrh na předběžné opatření dle § 452 ZŘS – pokud se dítě ocitlo v nedostatku řádné péče
- Návrh na svěření dítěte do ZDVOP
- Návrh na nařízení ústavní výchovy
- Návrh na omezení, zbavení nebo pozastavení rodičovské odpovědnosti

Po provedeném prošetření a vyhodnocení je sestaven individuální plán dítěte, který je průběžně přehodnocován.

Rodině je poskytováno sociálně-právní poradenství. Sociální práce s rodinou je zaměřena adekvátně na konkrétní situaci /pomoc s řešením bydlení, financemi, odborné poradenství, terapeutická pomoc, nastavení sítě služeb apod./

Pokud jeden z rodičů opustí spolu s nezletilým dítětem společné obydlí, je OSPOD oprávněn žádat od rodiče informace o tom, kde se s dítětem zdržuje (dle § 53 ZSPOD)

Pracovníci OSPOD jsou však zároveň povinni v případech domácího násilí zachovávat mlčenlivost o místu pobytu rodiče, který se stal obětí domácího násilí.

V případě, že dítě je nepřímou obětí domácího násilí v mírné formě bez vykazání je obvyklé, že OSPOD rodiče poučí, že se na jejich dítě vztahuje § 6 ZSPOD a poučí je o výkonu rodičovské odpovědnosti, o vlivu jejich jednání na vývoj dítěte a upozorní je, že svým chováním mají být svým dětem příkladem.

Nezl. dítě a kontakt s pachatelem domácího násilí

Úlohou OSPOD je zajištění ochrany dítěte. Kontakt dítěte s rodičem je primárně právem nikoliv povinností dítěte.

/Kontakt s dítětem je také právem rodiče, ale na prvním místě je třeba vždy upřednostňovat práva a zájem dítěte./

Je nutné posoudit otázku, zda kontakt dítěte s násilným rodičem je nebo není v nejlepším zájmu dítěte a zda dítě neohrožuje.

Mělo by být přihlíženo:

- ke konkrétní formě násilí v rodině
- k chování násilného rodiče
- proti komu násilí směřovalo
- k věku dítěte
- k reakci dítěte na prožité události v rodině
- k respektování názoru dítěte

Stykem se může rozumět osobní kontakt, telefonická, e-mailová komunikace apod.

K oběti domácího násilí je nutné přistupovat zvláště citlivě, je třeba získat její důvěru. Při jednání je třeba nechat dostatek prostoru a času pro popsání události. Důležité je poskytnout sociálně- právní poradenství a sdělit, jaké kroky učiní OSPOD a že všechny kroky mají za cíl zajistit ochranu a bezpečí ohroženému rodiči i dítěti.

13 Shrnutí výzkumné části

Hlavním cílem této práce bylo navrhnout metodiky na základě potřeb a dobré praxe pracovníků OSPOD pro stanovené oblasti výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Nejprve byly zjišťovány klíčové oblasti agendy OSPOD. Následně byly zjištěny oblasti, které jsou dobře metodicky pokryty a ty, u kterých metodika chybí. Sociální pracovníci poté určili oblasti, které chtějí metodicky pokrýt a jak by měla být metodika popsána.

Z rozhovorů se sociálními pracovníky bylo zjištěno, že agenda a jednotlivé specializace jsou rozděleny dle velikosti správního obvodu. Nejčastějším rozdělením je oblast opatrovnictví, náhradní rodinné péče, sociální kurately a péče o děti uvedené v § 6 ZSPOD. Sociální pracovníci se také shodují, že některé oblasti jsou velmi dobře metodicky pokryty, jedná se např. o náhradní rodinnou péči. Ve své praxi pak využívají převážně metodiky MPSV a krajského úřadu. Některé oblasti výkonu sociálně-právní ochrany dětí je velmi komplikované metodicky popsat. Jedná se např. o sociální kuratele. K sociální kuratele byla vydána rozsáhlá metodická příručka, která musela být pro negativní ohlasy stažena. Jedním z hlavních problémů byla např. benevolence k chování dětí starších 15 let. OSPOD dle této příručky měl k takovému dítěti přistupovat jako k partnerovi, který se rozhoduje samostatně. Byla upozaděna rodičovská odpovědnost a kompetence rodičů k výchově dětí. Sociální pracovníci vnímají jako důležité metodicky popsat oblast sociální kurately, avšak zároveň uvádějí problémy, které se v praxi vyskytují a kterým metodické postupy nepomohou. Jedná se převážně o umístování dětí do zařízení pro realizaci ústavní výchovy. Sociální pracovníci si také stěžují na přílišnou administrativu, uvádějí, že problémy jsou např. se zakládáním nových spisových dokumentací, ač dítě již spisovou dokumentaci založenu má.

V rámci dílčího cíle bylo metodicky popsáno pět oblastí, které sociální pracovníci označili jako potřebné popsat. Jednalo se o sociální kuratele, CAN, domácí násilí, ústavní výchovu a kolizní opatrovnictví.

Sociální pracovníci OSPOD řeší stále nové situace dětí, při kterých nelze užít jednotnou šablonu řešení problému. Z tohoto důvodu jsou metodiky spíše pracovními postupy, které se individuálně mohou doplnit dle aktuálního rozhodnutí sociálního pracovníka.

14 Diskuze a závěr

Hlavním cílem této práce bylo navrhnout metodiky k jednotlivým oblastem výkonu sociálně-právní ochrany dětí dle zjištěných potřeb pracovníků OSPOD. K získání informací byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie, byl použit rozhovor pomocí návodu. Získaná data byla následně interpretována a dle požadavků dotazovaných pracovníků OSPOD byly vypracovány metodické postupy k vybraným oblastem.

Domnívám se, že hlavní cíl práce byl naplněn. Bylo vybráno pět oblastí, pro které byly navrženy metodiky. Metodické postupy jsem nechala přečíst třem respondentům. Ti se shodli, že metodiky jsou jasné, stručné a přehledné a splňují jejich požadavky. Diskuzí byla také možnost, navržené metodiky pozměnit pro účely konkrétního úřadu a zařadit je do standardů kvality jako interní pracovní postupy.

Domnívám se, že oblast sociálně - právní ochrany dětí je v rámci studia sociální práce důležitá. Téma této práce jsem zvolila z osobního zájmu. Uchopit teorii sociálně-právní ochrany dětí a převést ji do praxe je velmi složité. Postup při řešení sociálně-právní ochrany dětí není jednoznačně stanoven, ochrana práv dítěte je zakotvena v mnoha právních předpisech. Sociální práce v každé rodině je velmi individuální a je potřebné řešit situaci komplexně. Agenda sociálně-právní ochrany dětí má však úlohu ztíženou ještě tím, že může využít opatření na ochranu dítěte, a to i proti vůli rodičů či jiných osob odpovědných za výchovu. Snahou této práce bylo také propojení právních předpisů s metodami sociální práce.

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. Transformační tabulka.....	54
---------------------------------------	----

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ:

Almathea. *Rodinné konference* [online]2016[cit. 2019-12-12]. dostupné z <http://www.amalthea.cz/rodinne-konference/>

BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011, 151 s. ISBN 978-80-262-0031-4.

BECHYŇOVÁ, Věra. *Případové konference: praktický průvodce pro práci s ohroženou rodinou*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0181-6.

Česko. Zákon 359 ze dne 9. 12. 1999, o sociálně-právní ochraně dětí. *Sbírka zákonů ČR.1999* částka 111, ISSN 978-80-7488-022-3

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2000. ISBN isbn80-246-0139-7.

HAASOVÁ, K. Úvod do case managementu in JANOUŠKOVÁ, Klára a Dana NEDĚLNÍKOVÁ, ed. *Profesní dovednosti terénních sociálních pracovníků: sborník studijních textů pro terénní sociální pracovníky*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008. ISBN iISBN 978-80-7368-504-1.

HANUŠOVÁ, Jaroslava a Kateřina HELLEBRANDOVÁ. *Interdisciplinární spolupráce*. Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, 24 s. ISBN 80-869-9179-2.

HAVLÍK K, Radomír a Jaroslav KOT A. *Sociologie výchovy a školy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, 174 p. ISBN 80-7178-635-7.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-736-7040-2.

Hrušáková, M., KRÁLÍČKOVÁ, z., Westphalová I a kol. *Občanský zákoník II: Rodinné právo (§ 655-975)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014. 1380 s. ISBN 978-80-7400-503-9.

JANOŠKOVÁ, Klára, ed. *Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách: sborník studijních textů pro metodiky sociální prevence a sociální kurátory pověřené koordinační činností*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Zdravotně sociální fakulta, katedra sociální práce, 2007. ISBN 978-807368-229-3.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Právo proti domácímu násilí*. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckova skripta. ISBN 978-80-7400-381-3.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-731-5004-2.

Legislativa a systém sociálně-právní ochrany dětí. MPSV. [online]2019[cit. 2019-12-12]. Dostupné z <https://www.mpsv.cz/legislativa-a-system-socialne-pravni-ochrany>

LEVICKÁ, J. *Metódy sociálnej práce*. Trnava: ProSocio 2002. 128 s. ISBN 80-89074-38-3.

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-739-8.

MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0213-4.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2008. 272 s. ISBN 978-80-7367-368-0.

MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-331-4.

Metodické doporučení MPSV. *Postup orgánů sociálně-právní ochrany dětí v případech domácího násilí.3/2010*. [online]-[cit.2019-1-12] dostupné z https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/metodika_3.pdf/a539b71d-91ae-9ff1-ed5b-62211af03747

Metodické doporučení MPSV. *Postup orgánů sociálně-právní ochrany dětí při případové konferenci. 2/2010*. [online]-[cit. 2019-12-1]. dostupné z https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Metodika_pripadove_konference.pdf/810cb55b-7ce9-1964-d793-51c5a97bce7c

Metodický postup MPSV k ochraně dětí se syndromem CAN, 2005.

Nález Ústavního soudu. PLÚS/94 ze dne 12. 10. 1994.214/1994 Sb. N 46/2 SbNU
5.Použití důkazu anonymního svědka v rámci trestního řízení

NAVRÁTIL, Pavel a Radka JANEBOVÁ. *Reflexivita v posuzování životní situace klientek a klientů sociální práce*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010, 196 s.

NOVOTNÁ, Věra. *Ochrana dětí týraných, zneužívaných a zanedbávaných*
metodický materiál.[online]-[cit. 2019-2-3]dostupné z https://www.kr-vysocina.cz/assets/File.ashx?id_org=450008&id_dokumenty=4051893

NOVOTNÁ, Věra a Věra SCHIMMERLINGOVÁ. *Sociální práce její vývoj a metodické postupy*. Vyd. 1. Praha: Katedra sociální práce a vzdělávání dospělých filozofické fakulty Univerzity Karlovy, 1992, str. 124. ISBN 80-7066-483-5.

NOVOTNÁ, Věra. *Náhradní výchova*, [školení] Vzdělávací centrum pro veřejnou správu ČR, 4. 11. 2016

NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. Olomouc: ANAG, 2014. Právo (ANAG). ISBN 978-80-7263-914-4.

NOVOTNÝ, Petr. *Nový občanský zákoník*. Praha: Grada, 2014. Právo pro každého (Grada). ISBN 978-80247-5167-2.

Občanský zákoník: novelizované znění : rejstřík: Ostrava: Sagit, 2012-. ÚZ. ISBN 978-80-7208-920-8.

PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4317-2.

PRÁVO A RODINA. Prah: Linde, 2018, roč.20, 8/201. ISSN 1212-866X

Problematika mezinárodních únosů dětí.MPSV. Jak řešit problematiku mezinárodních únosů dětí.2019 [online]. [cit. 2019-12-10] dostupné z [file:///C:/Users/notebook/Downloads/Problematika_mezinarodnich_unosu_deti%20\(4\).pdf](file:///C:/Users/notebook/Downloads/Problematika_mezinarodnich_unosu_deti%20(4).pdf)

ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2018. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-713-2.

Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 34/1998 Sb., o sjednání Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí

Směrnice MPSV, č.j. 2013/26780-21 ze dne 19. Zář 2013, Věstník vlády, ročník, 11, částka 5

SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Právní rukověť (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-512-2.

ŠMÍD, David. *Nový občanský zákoník: s podrobným výkladem vybraných ustanovení*. Praha: Soudy, 2014. Paragrafy do kapsy. ISBN 978-80-86846-55-2.

ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Právní manuál pro sociálně-právní ochranu dětí: včetně 55 vzorů podání a rozhodnutí*. Praha: Linde, 2006. ISBN 80-86131-61-0.

ŠŤASTNÁ, M. Metodika aplikace case managementu v Chrudimi formou interdisciplinární spolupráce. Šance pro tebe. [online]. [cit. 2019-12-11]. Dostupné z http://www.ospod.cz/e_download.php?file=data/editor/314cs_28.pdf&original=METODIKA_CM_CHRUDIM.pdf

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 347/1997 Sb., 300/2000 Sb., 448/2001 Sb., 395/2001 Sb., 515/2002 Sb., 319/2009 Sb., 71/2012 Sb. a 98/2013 Sb.

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

VYSKOČIL, Filip. *Právní úprava náhradní rodinné péče v ČR*. [metodika] 2014.

Zákon č. 218/2003 Sb., *Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů*

Zákon č. 292/2013 Sb., *Zákon o zvláštních řízeních soudních*

Zákon č. 99/1963 Sb., *Občanský soudní řád*

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny, individuální plán

Příloha 2: Mimosoudní dohoda o styku

Příloha 3: Doporučující tabulka Ministerstva spravedlnosti pro stanovení výše
výživného

Příloha 4: Rozhovor s informantkou č.1

Příloha 1

VYHODNOCENÍ SITUACE DÍTĚTE A JEHO RODINY (podrobné)

Om/Nom
Jméno a příjmení dítěte:
Datum narození:
Pohlaví:
Tel. číslo:
Adresa trvalého pobytu:
Adresa faktického pobytu:

Rodiče:

Matka (jméno a příjmení) :	Datum narození:
Adresa trvalého pobytu:	
Adresa faktického pobytu:	
Kontaktní telefon:	Rodičovská odpovědnost:

Otec (jméno a příjmení):	Datum narození:
Adresa trvalého pobytu:	
Adresa faktického pobytu:	
Kontaktní telefon:	Rodičovská odpovědnost:

Sourozenci:

Sourozenci (stejných rodičů)

Jméno a příjmení	Datum narození	Rodné číslo

Sourozenci (rodičů s jinými partnery)

Jméno a příjmení	Datum narození	Rodné číslo

Podrobnosti o jiných fyzických osobách odpovědných za výchovu:

Jméno a příjmení:	Datum narození:
Adresa:	
Kontaktní telefon:	
Jméno a příjmení:	Datum narození:
Adresa:	
Kontaktní telefon:	

Praktický lékař	
Detaily:	tel.
Předškolní/základní/střední vzdělávání	
Detaily:	tel.

Další instituce:

Instituce:
Detaily:
Tel.

Instituce:
Detaily:
Tel.

Instituce:
Detaily:
Tel.

Datum přijetí do péče:	
Datum vyhodnocení situace dítěte:	

Revize

v rámci revize jsou zjišťovány informace ze všech oblastí hodnocení, zapisují se pouze ty oblasti, ve kterých nastala změna)

Datum revize:	
----------------------	--

Hodnocení dítěte

Zdraví

--

Učení se

--

Chování, emoční vývoj, samostatnost, sebeobsluha

--

Identita, sociální prezentace, sociální vztahy

--

Hodnocení rodiny a prostředí

Rodinná historie

Fungování rodiny, širší rodina, rodinné vztahy, sociální začlenění rodiny

Bydlení, komunitní zdroje

Zaměstnání, finanční situace

Hodnocení rodičovských kompetencí

Základní péče

--

Zajištění bezpečí a ochrany, stabilita

--

Citová vřelost, stimulace a podněty, vedení a hranice

--

Specifika vyžadující pozornost

Nízký věk dítěte (0-3), není známa identita dítěte (nalezenec, babybox), příznaky psychického, fyzického, sexuálního zneužívání, zdravotní stav dítěte vyžaduje trvalou péči, trestná činnost, prvky násilí v rodině, výskyt závislosti v rodině, fyzické, nebo psychické onemocnění rodiče, vícečetné sourozenecké skupiny, cizí prvek (dítě cizinec bez rodičů, dítě s rodiči cizinci), opakované umístění dítěte mimo rodinu, dítě střídalo (výchovné) prostředí, šikana apod

--

Analýza situace a potřeb dítěte

shrnutí vyhodnocení ze dne ....

Potřeby dítěte

Potřeby rodičů

Přání dítěte

Přání rodičů

Ochranné faktory

Rizikové faktory

**Jméno a příjmení sociálního pracovníka
vyhodnocení**

Podpis

Datum

INDIVIDUÁLNÍ PLÁN OCHRANY DÍTĚTE č.

Jméno a příjmení dítěte	
Jména a příjmení rodičů / osob zodpovědných za výchovu	

Om:	Datum přijetí do péče:
	Vyhodnoceno dne:
Popis příčin ohrožení dítěte a důvody zahájení sociálně-právní ochrany:	

Cíle	Navrhovaná opatření Způsob jejich naplňování Metody práce s rodinou Rozsah pomoci Spolupráce s dalšími osobami a subjekty Způsob hodnocení a ověřování	Odpovědné osoby	Termín naplnění cíle

--	--	--	--

Termín stanovený pro přehodnocení	
--	--

IPOD zpracoval/la:	
Datum zpracování:	
Podpis:	

Rodiče či jiné osoby zodpovědné za výchovu s IPOD seznámení:

Jméno a příjmení:	
Datum:	
Podpis:	

Jméno a příjmení:	
Datum:	
Podpis:	

S IPOD seznámen nezletilý/nezletilá:

Jméno a příjmení:	
Datum:	
Podpis:	

VYHODNOCENÍ INDIVIDUÁLNÍHO PLÁNU OCHRANY DÍTĚTE č.

Jméno a příjmení dítěte	
Termín stanovený pro přehodnocení	

Vyhodnocení IPOD	
-------------------------	--

Závěr	
--------------	--

Vyhodnocení zpracovala:	
Datum zpracování:	
Podpis:	

Příloha 2

RODIČOVSKÁ DOHODA

Mezi rodiči ... uzavřená dne ... na MěÚ..., sociální odboru, OSPOD ve věci péče o nezl....., nar. ....

Nezl. .... bude do pravomocného soudního rozhodnutí ve věci samé v přímé péči své matky. Otec se bude stýkat s nezl. ... v měsíci únoru 2020 a březnu 2020 každou sobotu v měsíci od 9.00hod. do 18.00hod. Dále se bude otec stýkat se synem počínaje měsícem dubnem 2020 každý lichý týden v měsíci od pátku 15.00hod. do neděle 15.00 hod. S tím, že otec vyzvedne syna v místě bydliště matky a zpět ho tam vrátí.

Rodiče se dále domluvili, že styk otce s nezl. .... proběhne mimo tuto dohodu vždy po předchozí telefonické domluvě.

Rodiče poučení:

Dle § 858 zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník – rodičovská odpovědnost zahrnuje povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění. Vzniká narozením dítěte a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti.

§ 865 OZ - rodičovská odpovědnost náleží stejně oběma rodičům. Má ji každý rodič, ledaže jí byl zbaven.

§ 888 OZ - dítě, které je v péči jen jednoho rodiče, má právo stýkat se s druhým rodičem v rozsahu, který je v jeho zájmu, stejně tak tento rodič má právo stýkat se s dítětem, ledaže soud tento styk omezí nebo zakáže. Rodič, který má dítě v péči, je povinen dítě na styk s druhým rodičem řádně připravit, styk s dítětem řádně umožnit a při výkonu práva osobního styku s dítětem v potřebném rozsahu spolupracovat.

Dle § 889 OZ - rodič, který má dítě v péči a druhý rodič, se musejí zdržet všeho, co narušuje vztah dítěte k oběma rodičům nebo co výchovu dítěte ztěžuje.

Dle § 890 OZ rodiče jsou povinni si vzájemně sdělit vše podstatné, co se týká dítěte a jeho zájmů.

Rodiče byli sociální pracovníci poučeni, že se mohou kdykoliv obrátit na orgán sociálně-právní ochrany dětí s žádostí o pomoc při výkonu své rodičovské odpovědnosti.

ZÁVĚR

Tato dohoda je vázána svědomím a ctí rodičů a jejich zájmem o zdravý růst syna. Svým podpisem rodičem potvrzují, že byli seznámeni se zásadami, přispívajícími nerušenému vývoji svého dítěte.

Poučení

Na základě dohody, která nebyla soudem schválena, nelze vést výkon rozhodnutí.

Matka

Otec

OSPOD

Příloha 3

Doporučující tabulka Ministerstva spravedlnosti pro stanovení výše výživného

	Věk dítěte	Procentuální rozmezí
1	0 - 5 let	11 – 15 %
2	6 - 9 let	13 – 17 %
3	10 - 14 let	15 – 19 %
4	15 - 17 let	16 – 22 %
5	18 a více let	19 – 25 %

Příloha 4

Ludmila Valterová (LV) Jmenuji se Ludmila Valterová, dnes je 29. 1. 2020. V rámci diplomové práce nyní provedu rozhovor se sociální pracovnící OSPOD. Tato informantka je v diplomové práci označena jako I 1. S nahráváním souhlasí a souhlasí také s tím, že získané údaje použiji pro účely diplomové práce.

Přejdeme tedy k otázce č.1

LV: Jak jsou na Vašem odboru rozděleny oblasti výkonu sociálně-právní ochrany dětí?

I 1: My jsme malý úřad. Dvě pracovnice zajišťují opatrovnictví a péči o děti podle § 6. Další pracovnice je sociální kurátorka pro děti a mládež.

LV: Jaké specializace jednotliví pracovníci vykonávají?

I 1: Specializace je upravena standardy kvality, kdy nemůžou být jednotlivé funkce kumulovány, výjimkou jsou specializace NRP a CAN. Jedna z pracovnic, která zajišťuje agendu kolizního opatrovnictví a péči o děti dle § 6, je ještě specialistkou na CAN, druhá pak na náhradní rodinnou péči. Vedoucí odboru zajišťuje dohody s pěstouny. Jiné specializace na našem odboru nejsou.

LV: Které oblasti výkonu sociálně-právní ochrany dětí jsou dobře metodicky pokryty?

I 1: Myslím, že je dobře metodicky pokryta náhradní rodinná péče, máme k této oblasti mnoho metodik. Velmi dobře je popsána metodika správního řízení, pokud se rodičům nebo dětem nařizuje odborné poradenství. V této metodice se také uvádí, jaké kroky musí učinit OSPOD, než správní řízení vůbec zahájí. Máme metodiky k domácímu násilí, k umístování dětí do ZDVOP, k případovým konferencím a k vyhodnocování a individuálním plánům.

LV: Jaké metodiky využíváte?

I 1: Jsou to hlavně metodiky MPSV a krajského úřadu. Interní pravidla jsou také ve standardech kvality.

LV: A o jaká interní pravidla se ve standardech kvality jedná?

I1: Třeba o vedení spisových dokumentací Om, dobu stanovenou pro vstupní a podrobné vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny.

LV: Které oblasti výkonu sociálně-právní ochrany dětí nejsou dobře metodicky pokryty?

I1: To je hlavně sociální kuratela. Příručka MPSV byla stažena a není žádná metodika k této oblasti. Kolizní opatrovnictví není také metodicky pokryto, pouze jsou určitá doporučení. Výkon kolizního opatrovnictví se mění, už neprovádíme šetření v rodinách, jednáme s rodiči převážně na úradě. Myslím, že taky problematika CAN není metodicky popsána.

LV: A co tedy shledáváte důležitým metodicky popsat?

I1: Převážně sociální kuratelu, pak také kolizní opatrovnictví a problematiku CAN.

LV: Jakým způsobem by měla být metodika popsána?

I1: Metodika by měla být stručná, praktická, tzv. bez omáčky a měla by odkazovat na příslušné paragrafy jednotlivých zákonů.

LV: Děkuji za rozhovor.